

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij Pedagogija i povijest

Mateja Raković

**Uloga pedagoga u profesionalnoj orijentaciji učenika i njihovo
zadovoljstvo izborom studija**

Diplomski rad

Mentor: prof.dr.sc. Stanislava Irović

Ružica Pažin – Ilakovac, asistentica

Osijek, 2015.

SAŽETAK

Svaki pojedinac na kraju osnovne škole donosi odluku o izboru zanimanja, a nedugo zatim, na kraju srednjoškolskog obrazovanja, suočava se s donošenjem još jedne važne odluke o nastavku školovanja ili izlasku na tržište rada. Budući da mnogi učenici nisu sigurni u svoje interese i sposobnosti, potrebno im je pružiti pomoć u donošenju realne profesionalne odluke, koja će biti u skladu s njihovim specifičnim i općim mogućnostima. Takva pomoć učenicima, koja obuhvaća profesionalno informiranje, savjetovanje i praćenje njihovog rada, naziva se profesionalna orijentacija. U ovom radu naglasak je stavljen na ulogu pedagoga u profesionalnoj orijentaciji učenika u školi, a cilj je provedenog istraživanja ispitati iskustva učenika vezana uz provođenje profesionalne orijentacije u njihovoj školi te njihovo zadovoljstvo izborom studija. Istraživanje je provedeno na uzorku od 66 studenata prve godine preddiplomskog studija pedagogije, povijesti i psihologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, a podaci su prikupljeni anketiranjem. Rezultati istraživanja pokazali su da ne postoji značajna povezanost između provođenja profesionalne orijentacije u školi i zadovoljstva učenika izborom studija te da ulogu pedagoga u profesionalnoj orijentaciji studenti ne procjenjuju značajnom.

Ključne riječi: profesionalna orijentacija, pedagog, učenici, škola, čimbenici profesionalne orijentacije

SADRŽAJ

UVOD	5
1. PROFESIONALNA ORIJENTACIJA	6
1.1. Komponente (sastavnice) profesionalne orijentacije	8
1.1.1. Profesionalno informiranje	8
1.1.2. Profesionalno savjetovanje	9
1.1.3. Profesionalno vođenje i praćenje	9
1.2. Povijesni razvoj profesionalne orijentacije u Hrvatskoj i svijetu	9
1.3. Cjeloživotno profesionalno usmjeravanje	11
2. PROFESIONALNI RAZVOJ UČENIKA	11
2.1. Teorije profesionalnog razvoja	12
2.1.1. Strukturalne teorije profesionalnog razvoja	13
2.1.2. Razvojne teorije profesionalnog razvoja	13
2.2. Profesionalna zrelost	14
2.2.1. Upitnici profesionalne zrelosti	15
3. ČIMBENICI PROFESIONALNOG USMJERAVANJA UČENIKA	17
3.1. Vanjski čimbenici profesionalnog usmjeravanja	17
3.1.1. Obitelj	18
3.1.2. Škola	19
4. ULOGA PEDAGOGA U PROFESIONALNOJ ORIJENTACIJI UČENIKA	20
4.1. Zakonski okvir djelovanja pedagoga u profesionalnoj orijentaciji učenika	21
4.2. Preduvjeti za rad pedagoga na profesionalnoj orijentaciji	23
4.2.1. Informiranost o sadržajima informiranja i načinima rada	23
4.2.2. Program zasnovan na realnim mogućnostima škole	24
4.2.3. Okrenutost prema promjenama	24
4.2.4. Poznavanje konkretnog učenika	25
4.2.4.1. Učenički interesi	25
4.2.4.2. Sposobnosti učenika	26
4.2.4.3. Temperament i karakter	27
4.3. Neposredan odgojno-obrazovni rad s učenicima	27
4.3.1. Obvezni nastavni predmeti i međupredmetne teme	28
4.3.2. Dodatna i dopunska nastava	28
4.3.3. Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti	29

4.3.4. Fakultativni predmeti	30
4.4. Suradnja pedagoga s ostalim čimbenicima profesionalne orijentacije	30
4.4.1. Suradnja s učiteljskim/nastavničkim i razrednim vijećem i razrednikom	31
4.4.2. Suradnja s roditeljima	31
4.4.3. Suradnja sa zavodom za zapošljavanje	32
4.4.4. Suradnja sa školskim dispanzerom i njihovim timovima	33
4.4.5. Suradnja sa srednjim školama i radnim organizacijama	33
5. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	34
5.1. Problemi istraživanja	34
5.2. Cilj i hipoteze istraživanja	35
5.3. Vrsta istraživanja	35
5.4. Uzorak	35
5.5. Postupak i instrumenti prikupljanja podataka	36
6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA	36
7. INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA	49
ZAKLJUČAK	52
LITERATURA	53
PRILOZI	57

UVOD

Djecu se s navršenih šest godina upisuje u školu u kojoj će provesti velik dio svoga života. Time škola na sebe preuzima važan dio odgovornosti za odgoj i obrazovanje svakog pojedinog učenika. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama (2008, 10) za cilj odgoja i obrazovanja u školskim ustanovama navodi, između ostaloga, osiguravanje sustavnog načina poučavanja učenika, poticanje i unaprjeđivanje njihovog intelektualnog, tjelesnog, estetskog, društvenog, moralnog i duhovnog razvoja u skladu s njihovim sposobnostima i sklonostima. Vukasović (2001) ističe da stalno treba imati na umu jedinstvo i međusobnu povezanost svih ovih područja jer ispuštanjem ili zanemarivanjem bilo kojega od njih odgoj više ne bi bio u funkciji potpunog razvitka čovjeka. U skladu s tim, Nacionalni okvirni kurikulum (2010) promiče odgoj i obrazovanje usmjereno na cjeloviti razvoj djeteta te se zalaže za prelazak na kompetencijski sustav i učenička postignuća, odnosno ishode učenja. Kompetencijski sustav obuhvaća osam temeljnih kompetencija za cjeloživotno obrazovanje, a to su (1) komunikacija na materinskom jeziku, (2) komunikacija na stranom jeziku, (3) matematička kompetencija i osnovne kompetencije u prirodoslovlju i tehnici, (4) digitalna kompetencija, (5) učiti kako učiti, (6) socijalna i građanska kompetencija, (7) inicijativnost i poduzetnost te (8) kulturna svijest i izražavanje. Stjecanjem ovih kompetencija učenik će moći uspješno odgovoriti izazovima koji ga čekaju u budućnosti, a jedan od tih izazova svakako je i odabrati zanimanje u skladu sa svojim interesima i sposobnostima. Stoga je zadatak škole, kako osnovne tako i srednje, da u kontekstu cjeloživotnog učenja omogući učenicima stjecanje informacija o mnogobrojnim zanimanjima i mogućnostima nastavka školovanja te da im osigurava prilike za razvijanje postojećih interesa i upoznavanje vlastitih sposobnosti. Jednako tako, učenike je potrebno savjetovati kako bi uskladili svoje mogućnosti sa zahtjevima pojedinih zanimanja te u konačnici donijeli realnu profesionalnu odluku. Važnu ulogu u provođenju profesionalne orijentacije u školi ima pedagog jer je profesionalna orijentacija učenika jedna od njegovih temeljnih zadaća. Međutim, vrlo je bitno dobiti povratnu informaciju od samih učenika o važnosti pedagoga u njihovoj profesionalnoj orijentaciji, što je i bio poticaj za pisanje diplomskog rada na ovu temu. Rad se sastoji od teorijskog i empirijskog dijela. Teorijski dio rada podijeljen je na četiri poglavlja – prva tri poglavlja bave se pojmom profesionalne orijentacije, profesionalnim razvojem učenika te čimbenicima profesionalnog usmjeravanja učenika, a četvrti dio rada posvećen je ulozi pedagoga u profesionalnoj orijentaciji učenika. S druge strane, u empirijskom dijelu rada predstavljeni su odgovori anketiranih studenata o iskustvima provođenja profesionalne orijentacije u njihovoj školi te njihovom zadovoljstvu izborom studija.

1. PROFESIONALNA ORIJENTACIJA

Tijekom svojega života, svaki se pojedinac nađe u situaciji u kojoj mora donijeti određene odluke. Neke od tih odluka imaju posebnu važnost i težinu jer o njima ovisi njegova budućnost. Jedna od tih životno važnih odluka zasigurno je odluka o izboru zanimanja. Tu odluku pojedinac mora donijeti već na kraju osnovnoškolskog obrazovanja, a mnogi učenici u tome razdoblju još nisu profesionalno zreli za njezino donošenje. Upravo iz tog razloga učenicima je potrebno pružiti pomoć u odabiru najprimjerenijeg profesionalnog i radnog životnog puta, koji će biti u skladu s njihovim interesima, sklonostima, sposobnostima, zdravstvenim i općim mogućnostima, ali i mogućnostima plasiranja njihovih stručnih znanja i vještina na tržište rada. Sobota (2011) takvu pomoć naziva profesionalno usmjeravanje. Osim termina profesionalno usmjeravanje, često je u upotrebi i termin profesionalna orijentacija, koji će biti korišten za potrebe ovoga rada.

Jednako kao što se za proces profesionalne orijentacije koriste različiti termini tako je i sam proces različito definiran. Vijeće ministara Europske unije u svojoj Rezoluciji iz 2004. godine definiralo je profesionalnu orijentaciju kao skup različitih aktivnosti koje pojedincima omogućuju identificiranje vlastitih mogućnosti, kompetencija i interesa u različitom dobu života kako bi donijeli odluke o obrazovanju, osposobljavanju i zapošljavanju te kako bi mogli upravljati vlastitom profesionalnom karijerom (HZZ, 2011, 3). S druge strane, Europski centar za razvoj strukovnog obrazovanja dao je opću definiciju toga procesa u kojoj navodi kako je to „*skup međupovezanih aktivnosti koje za cilj imaju strukturirano pružanje informacija i usluga, kako bi se omogućilo pojedincima i grupama, bilo koje dobi, da donesu izbore vezane za izobrazbu, osposobljavanje ili karijerni put*” (ELGPN, 2013, prema Gregurović, Lukić, 2014, 9). U skladu s definicijom profesionalnog usmjeravanja, savjetnik za profesionalno usmjeravanje može se definirati kao „*osoba koja je osposobljena za pružanje usluga profesionalnog usmjeravanja*“ (ELGPN, 2013, prema Gregurović, Lukić, 2014, 12). Budući da proces profesionalnog usmjeravanja obuhvaća procjenu sposobnosti, vještina i znanja pojedinaca te unapređenje njihovih znanja i vještina upravljanja karijerom i aktivnog traženja posla na grupnim i individualnim savjetovanjima, radi odabira obrazovnog programa, zapošljavanja ili upućivanja na profesionalnu rehabilitaciju, savjetnik za profesionalno usmjeravanje pomaže pojedincima istražiti, pratiti i postići vlastite ciljeve koji se odnose na obrazovne i karijerne mogućnosti (Gregurović, Lukić, 2014). Cilj je profesionalne orijentacije pružiti pojedincu podršku i sve informacije potrebne za donošenje odluke, ali pri tome uvijek treba imati na umu da je svaki pojedinac treba osobno donijeti.

Vrlo je važno da usluge profesionalne orijentacije budu prilagođene specifičnim potrebama pojedinca, odnosno njegovim sklonostima, interesima, težnjama i talentima, ali i da uključuju ideju cjeloživotnog profesionalnog razvoja. Budući da profesionalni razvoj predstavlja dio osobnog razvoja i neodvojivo je povezan s razvojnim procesima, suvremeni teoretičari i praktičari u ovom području stavljaju naglasak na holistički pristup i razvoj dinamičkog sustava koji će djelotvorno odgovoriti na potrebe pojedinca. Iz tih razloga potrebno je usluge profesionalne orijentacije prilagoditi i osobitostima pojedinog razdoblja u razvoju čovjeka, pri čemu su posebno osjetljiva razdoblja tranzicije unutar sustava obrazovanja i/ili iz sustava obrazovanja u svijet rada, s obzirom da su to razdoblja intenzivnog razvoja profesionalnog identiteta, odnosno razvoja vrijednosti, stavova i profesionalnih interesa (HZZ, 2011a). Međutim, tijekom svog profesionalnog razvoja pojedinci se, osim s prijelazom unutar sustava obrazovanja i iz sustava obrazovanja u svijet rada, susreću s tranzicijom unutar samog sustava rada, odnosno nađu se u situaciji prijelaza s jedne profesije na drugu, a da za to nisu dovoljno spremni. Budući da je, kako je ranije rečeno, profesionalnu orijentaciju potrebno prilagoditi potrebama svake osobe, razlikujemo dvije vrste profesionalne orijentacije: primarnu profesionalnu orijentaciju, koja se odnosi na savjetovanja prilikom odabira prvog zanimanja, a subjekti savjetovanja uglavnom su mladi ljudi koji se još uvijek obrazuju i zaposleni na svom prvom radnom mjestu te sekundarnu profesionalnu orijentaciju, namijenjenu onima koji mijenjaju profesiju, a to su uglavnom stariji ljudi koji iz različitih razloga moraju promijeniti profesiju i osigurati drugu (Program profesionalne orijentacije učenika, 2012, 5).

Perin (2012) ukazuje kako je većina aktivnosti vezanih uz institucionaliziranu i organiziranu profesionalnu orijentaciju u Republici Hrvatskoj vezana uz javni servis za zapošljavanje, odnosno Hrvatski zavod za zapošljavanje. Međutim, zadatak profesionalne orijentacije u velikoj mjeri predstavlja i odgovornost škole jer je upravo škola ustanova u kojoj započinje primarna profesionalna orijentacija i u kojoj se postavljaju temelji za cjeloživotni profesionalni razvoj. Gregurević i Lukić (2014) ističu kako su u osnovnim i srednjim školama za aktivnosti profesionalnog informiranja i savjetovanja zaduženi ponajprije stručni suradnici – pedagog ili psiholog. Međutim, kako bi što uspješnije proveli aktivnosti profesionalne orijentacije stručni suradnici surađuju i s drugim subjektima, kako u školi tako i izvan nje, pri čemu značajnu ulogu ima suradnja s Hrvatskim zavodom za zapošljavanje. Sve navedeno upućuje na zaključak kako je *„pri kreiranju i provedbi aktivnosti profesionalnog usmjeravanja te sustava profesionalnog usmjeravanja općenito od presudne važnosti međuinstitucionalna suradnja dionika iz područja zapošljavanja, obrazovanja i socijalne uključenosti“* (HZZ, 2010a, 4).

1.1. Komponente (sastavnice) profesionalne orijentacije

Prema Lančić, Majski-Cesarec i Musil (2010, 324) profesionalna orijentacija je multidisciplinarna djelatnost, zasnovana na znanstvenim osnovama medicine, psihologije, pedagogije i drugih znanosti, koja sistemski, kontinuirano i kompleksno pruža pomoć pojedincu u procesu razvoja karijere. Profesionalna orijentacija uključuje mnoštvo aktivnosti, a sve one mogu se svesti na tri međusobno povezane sastavnice: profesionalno informiranje, profesionalno savjetovanje te praćenje (HZZ, 2010). Jurić (2004) navodi da se pri provođenju aktivnosti profesionalne orijentacije uvijek polazi od činjenice da se ljudi međusobno razlikuju po svojim psihofizičkim osobinama te da različiti poslovi i aktivnosti, pred pojedinca koji ih obavlja, postavljaju različite zahtjeve. Međutim, smatra da je, osim iznimnih slučajeva, svaki čovjek radno sposobno biće. Iako je krajnji cilj profesionalnog informiranja, savjetovanja i praćenja mišljenje o najprimjerenijem obliku obrazovanja ili zapošljavanja jasno je da taj cilj, prije svega zbog posebnosti svake osobe, neće uvijek biti u potpunosti ostvariv. Zbog svega navedenoga, ne može se očekivati ni da će izbor škole i zanimanja uvijek biti pravi, odnosno da će rezultat profesionalne orijentacije uvijek biti „*potpuno usklađivanje i podudarnost između sposobnosti i prirode posla*“ (Jurić, 2004, 351). Međutim, Pajević (1985) smatra da bi se boljim radom na profesionalnoj orijentaciji, boljom informiranošću učenika o pojedinim zanimanjima te njihovim usmjeravanjem i poticanjem da sami traže odgovore na pitanja što im to u određenoj školi ili zanimanju odgovara, a što ne, postiglo smanjenje broja nezadovoljnih izabranom školom, fakultetom i, u konačnici, zanimanjem.

1.1.1. Profesionalno informiranje

Prva od tri međusobno povezane sastavnice profesionalne orijentacije je profesionalno informiranje. Prema Strugar (2004) cilj je profesionalnog informiranja pružanje pravodobnih i cjelovitih obavijesti učeniku o svim relevantnim činjenicama u krugu njegova profesionalnog interesa. Profesionalno informiranje koristi se kada je pojedinac sposoban samostalno donijeti odluku o budućem zanimanju, a podrazumijeva traženje i prikupljanje informacija važnih za donošenje odluke o odabiru zvanja, zanimanja i područja rada kao i za planiranje daljnjeg profesionalnog razvoja (HZZ, 2011). Profesionalnim informiranjem učenici dobivaju informacije o svijetu zanimanja te o psihofizičkim zahtjevima pojedinih zanimanja, odnosno o tome koji su fizički, osjetilni i mentalni zahtjevi potrebni za uspješno obavljanje pojedinog posla. Dokazano je da informacije o zanimanjima znatno utječu na njegov izbor jer pomažu učenicima da se upoznaju s različitim vrstama zanimanja, od kojih onda izdvajaju ona koja mogu zadovoljiti njihove potrebe, želje i ambicije (Program profesionalne orijentacije učenika, 2012). Profesionalno informiranje

može biti pismeno, usmeno ili samo-informiranje, a može se provoditi grupno i individualno (HZZ, 2011).

1.1.2. Profesionalno savjetovanje

Sljedeća sastavnica profesionalne orijentacije je profesionalno savjetovanje. Kao i profesionalno informiranje, profesionalno savjetovanje može biti individualno i grupno, a po potrebi se uključuje psihologijsko testiranje i liječnički pregled specijalista medicine rada, u svrhu procjene radne sposobnosti pojedinca (HZZ, 2011a). S jedne strane, profesionalno savjetovanje pridonosi osvješćivanju vlastitih mogućnosti pojedinaca, a s druge strane, pronalaženju odgovarajućeg školovanja i zanimanja u kojemu on može sve svoje mogućnosti i potencijale pretvoriti u profesionalan izbor. To je ujedno i pomoć pojedincu pri usklađivanju njegovih profesionalnih interesa s njegovim znanjima, posebice sa sposobnostima, vještinama i vrijednostima (Jelavić, 1991, prema Strugar 2004, 407). Međutim, osnovni cilj profesionalnog savjetovanja nije samo pomoć osobi u procesu samoprocjene, već i davanje savjeta od strane stručne osobe vezano uz odabir i realizaciju zanimanja te orijentiranje prema alternativnim mogućnostima (Program profesionalne orijentacije učenika, 2012).

1.1.3. Profesionalno vođenje i praćenje

Bogdanović (2009) ukazuje kako odluka o odabiru zanimanja i karijere ovisi o mnogo čimbenika. Prije svega, ovisi o osobnim interesima i sklonostima, o znanjima i sposobnostima, o poznavanju mogućnosti koje se pružaju, o načinima odlučivanja te o socioekonomskom i kulturnom okružju iz kojega potječe učenik i njegovi roditelji. Sve to čini ovu odluku iznimno složenom. Zbog te složenosti profesionalna odluka zahtijeva znanje više disciplina, odnosno integrativni pristup svih znanja koja mogu biti u službi učenikova životnog uspjeha. Upravo tu dolazi do izražaja posljednja sastavnica profesionalne orijentacije – profesionalno vođenje i praćenje. Profesionalno vođenje pritom se može definirati kao proces usmjeravanja želja i nastojanja prema društveno vrijednim ciljevima, proces pomoći u rješavanju osobnih poteškoća u prilagodbi na društvene odnose te pomoći u rješavanju nedoumica u vezi s profesionalnim izborom škole i zanimanja (Potkonjak, Šimleša, 1989, prema Bogdanović, 2009, 228). Strugar (2004, 407) smatra da „*svi relevantni pokazatelji o učenikovim profesionalnim interesima i sposobnostima mogu biti temelj za proces praćenja i vođenja s ciljem da se njegove jače strane i dalje osnažuju*“.

1.2. Povijesni razvoj profesionalne orijentacije u Hrvatskoj i svijetu

Začetnik profesionalne orijentacije je američki profesor Frank Parsons koji, 1907. godine u Americi, osniva prvo „Savjetovalište za izbor zanimanja“. U svojoj knjizi „Choosing Vocation“, izdanoj u Bostonu 1908. godine, dao prvu teorijsku osnovu za rad na problemima profesionalne orijentacije (Pajević, 1985). Počeci institucionaliziranog profesionalnog usmjeravanja u svijetu vezuju se uz osnivače i prve praktičare koji su po usmjerenju bili psiholozi. Tako je i prva ustanova u Republici Hrvatskoj, namijenjena profesionalnom usmjeravanju, osnovana na inicijativu jednog psihologa - dr. Ramira Bujasa. U lipnju 1931. godine donesen je Statut o uspostavi „Stanice za savjetovanje pri izboru zvanja“ u okviru Zavoda za unapređivanje obrta Komore za trgovinu, industriju i obrt u Zagrebu. Taj događaj uzima se kao početak razvoja stručnog upravljanja ljudskim potencijalima u Republici Hrvatskoj (HZZ, 2010, 3).

U mnogim zemljama svijeta veliki broj usluga profesionalnog usmjeravanja pružaju javne službe za zapošljavanje, a orijentirane su uglavnom na odrasle, osobito na nezaposlene osobe, a manje na osobe koje žele promijeniti posao. Međutim, u pojedinim slučajevima usluge profesionalnog usmjeravanja pružaju se i mladima, koji su još u fazi obrazovanja i/ili osposobljavanja, pri čemu se te aktivnosti odvijaju u školama ili u prostorijama javnih službi za zapošljavanje (HZZ, 2010a). Što se tiče profesionalne orijentacije u Republici Hrvatskoj, ovlast nad njom podijeljena je između više ministarstava, ali se najveći broj aktivnosti provodi u područjima rada i zapošljavanja te obrazovanja, za koje su nadležni Ministarstvo rada i mirovinskog sustava te Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. Iako se primarna profesionalna orijentacija učenika velikim dijelom odvija u školi, Hrvatski zavod za zapošljavanje prepoznat je kao glavni nositelj cjeloživotnog profesionalnog usmjeravanja i sustavno organiziranog pružanja usluga učenicima, studentima, nezaposlenima, zaposlenima te poslodavcima u Republici Hrvatskoj (Gregurović, Lukić, 2014). Perin (2012) razloge za takvu situaciju nalazi u dugogodišnjoj tradiciji profesionalnog usmjeravanja u Hrvatskom zavodu za zapošljavanje, ali i u nedovoljnoj razvijenosti usluga profesionalnog usmjeravanja unutar obrazovnog sustava. Osim informiranja učenika, redovita aktivnost Hrvatskog zavoda za zapošljavanje je i profesionalno informiranje njihovih roditelja te stručnih suradnika škola (Dubravac Šigir, 2011).

U Hrvatskoj od 2011. godine u okviru Agencije za mobilnost i programe Europske unije djeluje Euroguidance centar. „Euroguidance je europska mreža nacionalnih centara za podršku profesionalnom usmjeravanju. Dio je programa Erasmus+ te uključuje više od 40 nacionalnih centara u 34 europske zemlje.“ (Gregurović, Lukić, 2014, 3). Euroguidance ima nekoliko glavnih ciljeva, a to su promicanje europske dimenzije u cjeloživotnom profesionalnom usmjeravanju i pružanje informacija o tome, kao i o mobilnosti učenja. Euroguidance centar u Hrvatskoj prati

postojeće stanje u profesionalnom usmjeravanju naše zemlje te na temelju toga oblikuje promotivne i edukativne aktivnosti namijenjene osobama koje se bave profesionalnim usmjeravanjem u obrazovanju ili zapošljavanju. Nadalje, pruža informacije o novostima i primjerima dobre prakse s tog područja te potiče suradnju i mobilnost stručnjaka koji se time bave na nacionalnoj i europskoj razini (Gregurović, Lukić, 2014).

1.3. Cjeloživotno profesionalno usmjeravanje

Dok su jednima usluge profesionalnog informiranja, savjetovanja i praćenja potrebne samo za vrijeme donošenja odluke o nastavku školovanja ili izboru zanimanja, drugi se tim uslugama vraćaju i nekoliko puta tijekom svog profesionalnog razvoja. Naime, na području zanimanja i rada događaju se česte, brze i velike promjene pa je nekad važeće pravilo trajnog zaposlenja, danas zamijenila sve veća nesigurnost na tržištu rada. Sve to zahtijeva stalne prilagodbe i promjene čovjeka u tijeku njegovog radnog vijeka, odnosno stalno prilagođavanje znanja, češće mijenjanje zanimanja i zaposlenja. Sobota (2011) navodi da zbog toga pomoć pojedincu, u njegovom profesionalnom usmjeravanju, postaje potrebnom ne samo pri prvim, nego i čestim kasnijim odlukama o izboru profesionalnog i radnog životnog puta. Može se reći da se koncept profesionalnog usmjeravanja promijenio pojavom koncepta cjeloživotnog učenja, odnosno, dogodio se pomak prema takvim aktivnostima koje se ponavljaju u mnogim fazama čovjekova života (HZZ, 2010a, 3). Cjeloživotno profesionalno usmjeravanje definira se kao „*širok raspon aktivnosti koje omogućuju građanima bilo koje dobi i u bilo kojem razdoblju njihova života određivanje vlastitih mogućnosti, kompetencija i interesa, donošenje odluka o obrazovanju, osposobljavanju/usavršavanju i upravljanju vlastitim životnim putem u učenju, poslu i drugim okolnostima u kojima se te mogućnosti i kompetencije uče i/ili upotrebljavaju*“ (ELGPN, 2013, prema Gregurović, Lukić, 2014, 12). Takva definicija u skladu je s rezolucijama Vijeća Europske unije iz 2004. i 2008. godine u kojima je istaknuto kako se profesionalno usmjeravanje odnosi na aktivnosti u kojima pojedinac sudjeluje tijekom cijeloga života, čime je profesionalno usmjeravanje dobilo cjeloživotnu perspektivu (Gregurović i Lukić, 2014, 9).

2. PROFESIONALNI RAZVOJ UČENIKA

Perry i VanZandt (1999, 9) profesionalni razvoj opisuju kao „*proces upoznavanja vlastitih sposobnosti, vrijednosti i interesa, istraživanja svijeta rada i njegovih osobina te pronalaženja pravoga puta karakterističnog za svakog pojedinca*“. Profesionalni razvoj pojedinca započinje razmišljanjem o mogućnostima obrazovanja te izborom odgovarajućeg zanimanja, odnosno onog zanimanja koje je u skladu s osobnim svojstvima svakog pojedinca, ali i društvenim potrebama. Ta odluka nije niti malo jednostavna jer čovjekova mogućnost da izabere zanimanje za sebe ovisi, ponajprije, od poznavanja sebe, odnosno svojih stavova i interesa, psihofizičkih sposobnosti i osobina, karaktera ličnosti i radnih navika, ali i o poznavanju objektivnih mogućnosti za ostvarenje vlastitih želja (Program profesionalne orijentacije učenika, 2012). Međutim, Jelavić (1996, 13) piše kako se izboru škole i zanimanja najčešće „*prilazi samo srcem*“, ali da bi se ispravno izabralo srcem, odluku o izboru zanimanja treba „*podvrći i sudu razuma*“. Pajević (1985) ističe da u donošenju realne odluke do izražaja treba doći uloga profesionalne orijentacije jer se time aktivno usmjerava učenike u njihovom profesionalnom razvoju. Planiranje i usmjeravanje vlastitog zanimanja i buduće karijere zapravo je planiranje vlastitog života, odnosno briga o budućnosti, ispunjenju i sreći. Drugim riječima, dobro izabrano zanimanje trebalo bi omogućiti uspješno obavljanje mnogobrojnih važnih individualnih životnih uloga, odnosno omogućiti da i na drugim poljima života budemo sretni (Bogdanović, 2009). Perry i VanZandt (1999a) napominju da profesionalni razvoj pojedinca ne prestaje odabirom zanimanja, već se može reći da traje cijeloga života, budući da se nastavlja kako se razvija i mijenja pojedinac, ali i svijet oko njega.

2.1. Teorije profesionalnog razvoja

Perin (2012) piše kako je teorijsko postavljanje problematike profesionalnog usmjeravanja omogućilo razvoj psihologije i pedagogije profesionalne orijentacije. Prve teorije profesionalnog usmjeravanja opisane su, istraživane i etablirane u Sjedinjenim Američkim Državama. Perry i VanZandt (1999, 9) razlikuju dvije osnovne vrste teorija profesionalnog razvoja, a to su strukturalne i razvojne teorije. Strukturalne teorije profesionalnog razvoja temelje se na shvaćanju da pojedinac nastoji pronaći zanimanje najslbličnije njegovim osobinama, sposobnostima, vrijednostima i interesima. Poznajući sebe, ali i svijet rada, odnosno raznovrsna zanimanja i njihove zahtjeve, osoba će odlučiti koje joj zanimanje najviše odgovara (Perry, VanZandt, 1999). Razvojne teorije promatraju izbor zanimanja kao proces koji se proteže kroz različite razvojne faze u životu pojedinca. U skladu s tim, izbor zanimanja nije sudbonosna odluka, već dio cjeloživotnog procesa profesionalnog razvoja, koji je uvjetovan osobnošću pojedinca i okolinom u kojoj živi (Pajević, 1985).

2.1.1. Strukturalne teorije profesionalnog razvoja

Najpoznatiji predstavnici strukturalnih teorija profesionalnog razvoja su Frank Parsons i John Holland. Frank Parsons prvi je razradio koncepcije profesionalnog usmjeravanja uopće, koje su potom utjecale na daljnje istraživanje profesionalne orijentacije. Perin (2012, 514) ukazuje da se prema njegovim postavkama ljudi razlikuju po svojim sposobnostima i drugim osobinama ličnosti koje se mogu mjeriti, dok se zanimanja razlikuju prema zahtjevima koje postavljaju pred radnike. Budući da se elementi iz njegovih postavki mogu mjeriti, moguće je povezati ljude s pojedinim zanimanjima. Parsons smatra da pojedinac, pri izboru zanimanja, mora poznavati sebe i rad te biti sposoban dovesti ih u međusoban odnos (Perin, 2012).

S idejom da je uspješan izbor zanimanja uvjetovan slaganjem između ličnosti i sredine, slaže se i John Holland. Pretpostavka je Hollandove teorije profesionalnih interesa da tipovi ličnosti odgovaraju tipovima profesionalnih interesa te tipu okoline u kojoj se pojedinac nalazi. Iz tih razloga se, sukladno profilu ličnosti, može predvidjeti ponašanje pojedinca, odabir programa školovanja, odabir zanimanja, promjene posla te napredovanje u karijeri (Šverko, 2003, prema Bogdanović, 2009, 226). Holland navodi šest različitih tipova interesa koji odgovaraju istim tipovima ličnosti, a to su realistički, istraživački, umjetnički, socijalni, poslovni te konvencionalni tip. Svaki je tip zamišljen kao idealan ili teorijski tip s kojim se uspoređuju realne osobe. Razvoj tipova ličnosti započinje razvojem sklonosti pojedinca prema određenim aktivnostima, a s vremenom se te aktivnosti formiraju u interese koji dovode do razvoja određenih vještina i sposobnosti. Uspoređivanjem osobina određuje se pripadnost pojedinom tipu ličnosti (Perin, 2012).

Bogdanović (2009, 227) smatra da se u praksi na temelju samih sposobnosti još uvijek ne mogu precizno definirati interesi i motivacija pojedinca jer su oni socijalno uvjetovani. Stoga smatra da *„navedene teorije imaju nedostatak ideološkog okvira jer karijeru doživljavaju isključivo kao osobno postignuće ili rezultat individualnih osobina, a izuzimaju ili podcjenjuju utjecaj društvene strukture u kojoj se osoba nalazi i radi“*.

2.1.2. Razvojne teorije profesionalnog razvoja

Među razvojnim teorijama profesionalnog razvoja najpoznatije su Ginzbergova teorija izbora zanimanja i Superova teorija profesionalnog razvoja. Ginzberg je sredinom 20. stoljeća prvi promatrao profesionalni razvoj kao proces koji se proteže kroz različite razvojne faze u životu pojedinca. Pajević (1985, 34) navodi da se u Ginzbergovoj teoriji izbora zanimanja razlikuju tri

glavna perioda procesa izbora zanimanja - period fantazije, period „proba“ i period realizma. Osnovni kriterij za razlikovanje ovih perioda je način na koji pojedinac pretvara svoje potrebe i interese u izbor zanimanja. Prvi period, period fantazije, obuhvaća uzrast od 6 do 11 godina. U tom su periodu dječji interesi usmjereni na zanimanja u kojima postoje elementi igre i koja su u skladu s njihovim željama. Za ovaj period karakteristično je da djeca ne uzimaju u obzir sposobnosti i vremensku dimenziju jer poticaji za neku aktivnost proizlaze isključivo iz njihovih unutarnjih pobuda. Međutim, u ovom je periodu, vrlo značajan i utjecaj vršnjaka i roditelja, a posebno identifikacija s filmskim junacima i sportašima (Pajević, 1985). Sljedeći u procesu izbora zanimanja je period „proba“, koji obuhvaća uzrast od 12 do 17 godina. Iako su u ovom periodu još uvijek dominantni subjektivni faktori, pojedinac postupno postaje svjestan da je za realnu odluku potrebno i dodatno iskustvo. U početku osoba preferira zanimanja koja su u skladu s njezinim interesima, ali postepeno nastoji pronaći zanimanje u skladu sa svojim sposobnostima pa pred kraj ovog perioda dolazi do suglasja između interesa pojedinca i vanjskih faktora. Završnu etapu ovog perioda karakterizira opće smirivanje te povećanje svijesti o realnim činiocima izbora, a završava oko 18. godine života (Pajević, 1985). U posljednjem periodu dolazi do usklađivanja subjektivnih faktora i objektivnih mogućnosti sredine. Period realizma traje približno od 18. do 22., a nekad i do 24. godine jer njegovo trajanje ovisi o socijalnim i drugim uvjetima sredine. Autor naglašava da je bitno istaći Ginzbergovo shvaćanje da se svaka konačna profesionalna odluka završava kompromisom između psiholoških karakteristika ličnosti i zahtjeva ekonomske, socijalne i kulturne sredine.

Pored Ginzberga, jedan od najvećih dosega u razvojnoj teoriji profesionalnog razvoja postigao je Super. Perin (2012) tvrdi da je Superova teorija profesionalnog razvoja neupitno jedna od obuhvatnijih općih psihologijskih koncepcija profesionalnog usmjerenja. Super je u svojoj teoriji iznio da je izbor zanimanja proces koji se odvija u nizu životnih faza, ali on odvaja pojam zanimanja, koji shvaća kao posao kojeg čovjek trenutačno obavlja, od pojma karijere, odnosno napredovanja tijekom zaposlenja. Pri procesu izbora zanimanja razlikuje nekoliko faza u kojima se pred pojedinca stavljaju određeni profesionalni zadaci, a to su faza rasta, istraživanja, stabilizacije, održanja i opadanja. O stupnju izvršenja pojedinih profesionalnih zadataka ovisi profesionalna zrelost pojedinca kao i prijelaz u iduću fazu. Perin (2012, 515) piše da Super na profesionalnu orijentaciju gleda kao na pomoć pojedincu da razvije i prihvati integriranu i adekvatnu sliku o sebi i svoju ulogu u svijetu rada.

2.2. Profesionalna zrelost

Središnje mjesto u razumijevanju profesionalnog razvoja pojedinca zauzima profesionalna zrelost. Profesionalna zrelost može se definirati kao spremnost pojedinca da, sukladno dobi, na temelju detaljnog istraživanja svojih osobina te prikupljanja informacija o svijetu rada i obrazovanja realno isplanira profesionalni put i donese odluku o svojoj karijeri (Babarović, Šverko, 2011; Perin, 2012). Prema Jelavić (1996, 72) zrela profesionalna odluka pojedinca, uz pretpostavku da nema zdravstvenih i sličnih poteškoća, uvijek sadrži tri sastavnice, a to su, na prvom mjestu, privlačnost zanimanja ili škole, jasno uočavanje sklada između vlastitih sposobnosti i zahtjeva što ih postavlja određeno zanimanje ili škola te, konačno, jasno viđenje toga što određeno zanimanje ili škola pruža u odnosu na njegova očekivanja. Takva zrela profesionalna odluka mora biti pomno isplanirana, realna te relativno stabilna u vremenu. Pajević (1985) zaključuje da profesionalno zrela ličnost ima planove i aktivno se odnosi prema izboru svojeg zanimanja, bolje je informirana o različitim zanimanjima, stoga je stabilnija u izboru te pokazuje veću upornost u ostvarivanju svojih profesionalnih ciljeva.

2.2.1. Upitnici profesionalne zrelosti

Za što uspješniju profesionalnu orijentaciju učenika od velike je važnosti utvrđivanje razine njihove profesionalne zrelosti, odnosno povratna informacija o tome jesu li učenici u ključnom trenutku, na prijelazu iz osnovnoškolskog u srednjoškolsko obrazovanje ili na tržište rada, spremni donijeti realnu odluku o izboru daljnjeg školovanja ili zanimanja. Dvojica najvažnijih istraživača i teoretičara u području profesionalnog razvoja, Donald E. Super i John O. Crites, predložili su različite teorijske koncepcije profesionalne zrelosti te su u skladu s njima razvili više instrumenata za njezino mjerenje. Iako njihovi upitnici, Superov Career Development Inventory (CDI) i Critesov Career Maturity Inventory (CMI), datiraju još iz druge polovine 20. stoljeća i dalje su najčešće korištene mjere profesionalne zrelosti (Babarović, Šverko, 2011, 92). Superov Upitnik razvoja karijere (CDI) mjeri pet dimenzija profesionalne zrelosti: planiranje, istraživanje, prikupljanje informacija, donošenje odluka i orijentiranost prema realitetu. Prve dvije dimenzije, planiranje i istraživanje, mjerene su skalama stavova i tipičnih ponašanja te predstavljaju afektivnu komponentu profesionalne zrelosti, a ostale tri dimenzije mjerene su testovima informiranosti o svijetu rada i procesu donošenja profesionalnih odluka te predstavljaju kognitivnu komponentu profesionalne zrelosti (Babarović, Šverko, 2011, 92). Iako i Critesov Upitnik profesionalne zrelosti (CMI) mjeri afektivnu i kognitivnu komponentu profesionalne zrelosti, navode kako Crites predlaže model prema kojem se profesionalna zrelost može svesti na vještine donošenja profesionalnih odluka i na stavove pojedinca prema razvoju karijere. Afektivna komponenta

operacionalizirana je jednom skalom stavova prema razvoju karijere, dok je kognitivna komponenta definirana na temelju pet subtestova kompetencija za donošenje profesionalnih odluka. Budući da autori ovih instrumenata smatraju da je za mjerenje profesionalne zrelosti potrebna određena razina kognitivnog razvoja te stabilnost i strukturiranost profesionalnih interesa, namjenjuju ih učenicima u dobi od 13 ili 14 godina (Holland, 1985, prema Babarović, Šverko, 2011).

U Republici Hrvatskoj, učenici prve profesionalne odluke trebaju donijeti na kraju osnovne škole, u dobi od samo 14 godina. Autori navode kako mnogi učenici u toj dobi još nisu stekli odgovarajuću razinu profesionalne zrelosti koja bi im omogućila da donesu realnu i informiranu odluku o svojoj karijeri te ističu važnost pravovremenog detektiranja onih kojima je potrebna pomoć u procesu profesionalnog razvoja. Stoga navode da je za hrvatske prilike važno imati instrument kojim je moguće već u 6. i 7. razredu utvrditi razinu profesionalne zrelosti učenika, odnosno da je nužno razviti mjeru profesionalne zrelosti koja je prilagođena učenicima u dobi od 12 godina. Jednu takvu mjeru profesionalne zrelosti konstruirali su Westbrook i Parry Hill (Babarović, Šverko, 2011, 93). Njihov Test kognitivne profesionalne zrelosti (Cognitive Vocational Maturity Test – CMVT) mjeri samo kognitivnu komponentu profesionalne zrelosti te nastoji utvrditi koliko dobro učenici poznaju osobine zanimanja i koliko se tim informacijama mogu koristiti pri donošenju profesionalnih odluka.

Autori Babarović i Šverko (2011) proveli su istraživanje s ciljem utvrđivanja razine profesionalne zrelosti učenika viših razreda osnovne škole te odnosa profesionalne zrelosti i drugih relevantnih obilježja učenika. Za potrebe ovog istraživanja konstruirali su Test informiranosti o zanimanjima (TIZ) koji mjeri kognitivnu komponentu profesionalne zrelosti, odnosno poznavanje osobina zanimanja i svijeta rada. Budući da učenici i učenice 8. razreda točno rješavaju tek polovinu pitanja u testu, zaključuju da velika većina učenika ima nisku i nedovoljnu razinu profesionalne zrelosti za donošenje važnih profesionalnih odluka. Stoga smatraju da s procesom poticanja profesionalnog razvoja učenika treba započeti već u 6. ili 7. razredu, kako bi oni do 8. razreda razvili potrebnu razinu profesionalne zrelosti te tako postali sposobni samostalno donijeti zrele profesionalne odluke. Perin (2012, 519) ukazuje da ni u srednjim školama situacija nije puno bolja. Uzimajući u obzir činjenicu da o zreloj profesionalnoj odluci pojedinca ovisi njegova budućnost, važno je što prije početi razmišljati o promjenama koje je potrebno učiniti na području profesionalne orijentacije učenika u školi, kako bi im se pružila pravovremena pomoć u postizanju takve zrelosti.

3. ČIMBENICI PROFESIONALNOG USMJERAVANJA UČENIKA

Iako se na stručnoj razini profesionalna orijentacija očituje kao sustav aktivnosti kojima se pomaže pojedincu da samostalno i odgovorno odluči o vlastitom zanimanju i obrazovanju, pri tome se ne radi samo o racionalnom procesu izbora i odlučivanja na temelju postojećeg znanja. Naime, Jelavić (1996) ističe da se između pojedinca i njegovih profesionalnih odluka često nalaze brojni čimbenici, koji baš zato što su stalno prisutni, mladom čovjeku otežavaju pogled na osobnu budućnost. Međutim, smatra se da mu oni taj pogled uvelike mogu i rasvijetliti. Kako bilo, čimbenike koji utječu na profesionalno usmjeravanje, Perin (2012, 518) dijeli na vanjske i unutarnje, a Bogdanović (2009, 229) ih naziva objektivnim i subjektivnim čimbenicima, a te su dvije grupe u međuovisnosti.

Perin (2012, 518) navodi da se kao unutarnji čimbenici profesionalne odluke označavaju „*one determinante koje kao temelj imaju individualne (interne) kriterije odlučivanja za selekciju alternativa profesionalnog izbora*“. Tu se mogu svrstati psihičke pretpostavke, poput spola i dobi, ali i zdravstvena obilježja pojedinca. Nadalje, tjelesne, osjetilne, psihomotorne, intelektualne te druge sposobnosti pojedinca, kao i njegova osobna iskustva - znanja, navike i vještine. U unutarnje čimbenike svrstavaju se i osobine ličnosti pojedinca, odnosno njegovi interesi, motivacija, gledišta, temperament i karakter (Bogdanović, 2009; Perin, 2012). Budući da će više riječi o subjektivnim čimbenicima biti u nastavku rada, ovdje će veći naglasak biti stavljen na vanjske čimbenike profesionalnog usmjeravanja.

3.1. Vanjski čimbenici profesionalnog usmjeravanja

Vanjskim se čimbenicima podrazumijevaju one determinante „*koje su iz društvenog odnosno vanjskog gledišta relevantne za odluku o profesionalnom izboru*“ (Perin, 2012, 517). Pajević (1985) tvrdi da je po sociološkim shvaćanjima u izboru zanimanja najvažnija uloga obitelji, nacionalne i klasne pripadnosti te škole. Roditelji imaju veoma važnu ulogu u profesionalnom usmjeravanju svoje djece jer uvelike utječu na njihov odgoj, na njihove vrijednosne orijentacije te obrasce ponašanja. Međutim, kod odluke o profesionalnom izboru veliku važnost ima i sama obiteljska situacija, odnosno materijalne mogućnosti roditelja te njihov socijalni status (Bogdanović, 2009; Perin, 2012). Iako obitelj i škola imaju najveći utjecaj na profesionalno usmjeravanje mladih, ne smiju se zanemariti ni grupe vršnjaka, čiji je utjecaj posebno izražen u početnoj fazi donošenja odluke (Perin, 2012). S druge strane, u obzir se moraju uzeti i slobodnovremenske aktivnosti mladih, prije svega, utjecaj medija. Pored svih ovih čimbenika, među objektivne kriterije odabira zanimanja Bogdanović (2009, 231) ubraja i osobitosti

zanimanja, mogućnosti obrazovanja, ali i aktualno stanje gospodarstva, prije svega, mogućnosti zapošljavanja. Iako je konačna odluka o izboru zanimanja uvijek na pojedincu, na njegovu odluku osim subjektivnih faktora, utječu i oni objektivni, odnosno vanjski faktori.

3.1.1. Obitelj

Period donošenja odluke o izboru zanimanja i školovanja predstavlja veoma osjetljivo razdoblje, kako za pojedinca, tako i za njegove roditelje. Upravo zato što zaštitnički gledaju na profesionalni izbor svoga djeteta, roditelji imaju golem utjecaj na odluke mladih ljudi o njihovu budućem zanimanju i poslu. Pajević (1985) smatra da njihov utjecaj, kao faktora u izboru zanimanja, proistječe iz osnovnih funkcija koje obitelj ima u pogledu socijalizacije i formiranja ličnosti djeteta. Ponajprije, u obitelji se formiraju prvi profesionalni uzori, odnosno roditelji svojoj djeci predstavljaju primarne modele rada. Istovremeno, roditelji razvijaju radne navike svoje djece, ali i mnoge druge osobine, kao što su odgovornost za dobivene zadatke, točnost, preciznost i slično, a takvim ponašanjem, kod djece se razvijaju pozitivni stavovi i ljubav prema radu. Pajević (1985) dodaje da, osim odgojem, obitelj svojom demografskom, obrazovnom i ekonomskom strukturom, višestruko utječe na profesionalne preferencije pojedinca i njegov izbor zanimanja. Perry i VanZandt (1999) napominju kako je vrlo važno podržati i ohrabriti dijete da samostalno i odgovorno odluči o svom budućem zanimanju pa kao najvažnije uloge obitelji ističu pružanje podrške i iskustvenih savjeta djeci. Pored ove dvije, najvažnije uloge, u profesionalnom razvoju svoje djece roditelji mogu odigrati i druge važne uloge, primjerice da djeci budu izvori informacija, stvaratelji prilika za praktična iskustva u obavljanju pojedinih poslova te motivatori koji će pomoći djeci u postavljanju najboljih ciljeva (Perry, VanZandt, 1999, 82-83).

U periodu odlučivanja o izboru školovanja i zanimanja roditelji su neizostavni sugovornici za svoju djecu. Oni točno znaju njihove dobre strane i talente pa ih mogu podržati na njihovom putu ka odluci. Dapače, poželjno je da odluku koju donese mlada osoba podrže roditelji, kao najvažniji partneri ne samo u donošenju, nego i u samoj realizaciji donesene odluke (<http://www.fzzz.ba/publikacije/Prirucnik%20za%20trenereweb.pdf>, posjećeno 19.1.2015.). Jelavić (1996, 20) naglašava da obiteljsku ulogu nije moguće zamijeniti ili nadomjestiti jer je bit obitelji u ljubavi, stoga tu svoju odgovornost obitelj niti ne smije prenijeti na nekog drugog. Osim ovog indirektnog utjecaja roditelja na formiranje osobina ličnosti djeteta, koje su značajne u izboru zanimanja i u radu, Pajević (1985) tvrdi da se utjecaj roditelja odražava i neposredno, utjecajem na samu odluku o izboru, što samo po sebi nije loše. Međutim, uplitanje roditelja može biti i uzrokom velikih pogreški u profesionalnom izboru njihove djece jer su savjeti roditelja u velikoj

mjeri nepotpuni. Iako roditelji žele sve najbolje svojoj djeci, njihovi se savjeti uglavnom temelje na njihovim iskustvima, a mnogi kriteriji za odlučivanje i faktori utjecaja, koji su važili u trenutku izbora zanimanja roditelja, danas potpuno drugačije izgledaju. Zato je neophodno da se roditelji što prije uključe u višegodišnji proces profesionalne orijentacije sve do odluke o školovanju ili zanimanju jer je danas i stručnjacima s područja profesionalne orijentacije, zbog velikog broja škola i zanimanja koje je moguće upisati ili izabrati, vrlo teško zadržati pregled nad svima njima (<http://www.fzzz.ba/publikacije1/Prirucnik%20za%20trenereweb.pdf>, posjećeno 19.1.2015.). Zbog toga Jelavić (1996) piše da sama ljubav pružena od strane obitelji nije dostatna jer je o profesionalnoj orijentaciji potrebno ipak nešto znati. Stoga i obitelj mora učiti, kako bi svoje sveukupno postupanje temeljila na određenim znanjima.

3.1.2. Škola

Pored obitelji, najznačajniju ulogu u profesionalnoj orijentaciji pojedinca ima škola. Naime, svaki pojedinac velik dio svog života, i to onaj dio koji se odnosi na intenzivan rast i razvoj na svim poljima, provodi u školi. Prema Perin (2012) upravo ta činjenica školi nameće zadatak da pomaže i prati razvoj učenika te da pri tome otkriva njegove potencijale, ali i eventualna ograničenja i u skladu s njima usmjerava pojedinca prema razvoju njegovih potencijala, odnosno, poučava ga na koji će način prevladati eventualna ograničenja. Također, zadatak je škole potpomoći razvoj interesa, znanja i kompetencija učenika, kako bi on samostalno mogao predviđati i planirati svoj profesionalni razvoj od najranije dobi (Perin, 2012). Stoga već od osnovne škole, budući da tada sazrijevaju kognitivni i konativni procesi koji omogućuju apstraktno mišljenje nužno za razumijevanje i integraciju mnoštva informacija o vlastitim osobinama i o obilježjima svijeta rada, treba početi pripremati učenike za buduće životne uloge i njihovo uspješno usvajanje (Bogdanović, 2009, 229).

Dugoročno profesionalno usmjeravanje u školi nudi velike potencijale jer nastavnici prate učenike na njihovom obrazovnom putu te ih s vremenom sve bolje poznaju. Perin (2012) ukazuje da bi škola mogla biti od velike pomoći pri donošenju profesionalne odluke, ukoliko profesionalnu orijentaciju učenika shvati kao razvojni proces, a ne kao spontanu odluku. Naime, znanstvena, tehnološka i informacijska ekspanzija suvremenog društva dovela je do neprestanih promjena u poslovima i zanimanjima, a time i do brojnih mogućnosti usavršavanja i izobrazbe. Zbog toga što učenici potrebno znanje o mnoštvu mogućnosti školovanja i zapošljavanja teško mogu dobiti u obitelji, pred školu se stavlja zahtjev da područje profesionalnog usmjeravanja napravi transparentnijim, jer će se u protivnom uloga škole približiti ulozi obitelji koja ima utjecaj na

profesionalno usmjeravanje, ali je nedovoljno kompetentna i od pomoći (Perin, 2012, 520). Bez sumnje, škola i nastavnici, osim aktivnostima profesionalne orijentacije, na izbor zanimanja utječu i školskim ocjenama. Drugim riječima, školske ocjene, bez obzira na to koliko su valjani pokazatelji znanja i sposobnosti, uzimaju se kao kriterij za upis kandidata u pojedine škole ili na fakultete. Iako je ovakva praksa nešto ublažena uvođenjem državne mature na kraju srednjoškolskog obrazovanja, situacija u osnovnim školama ostala je nepromijenjena. Međutim, školske ocjene ne bi trebale biti jedini i glavni čimbenik pri određivanju učenikove budućnosti, osobito ne na prijelazu iz osnovne u srednju školu jer je srednjoškolsko obrazovanje ujedno i pravo i obveza svakog učenika. Stoga neprestano treba tražiti *„bolje i pedagoški osmišljenije načine stručnoga pripremanja i usmjeravanja učenikâ u donošenju odluka važnih za izbor zanimanja i osobnu budućnost“* (NOK, 2010, 207).

Bogdanović (2009, 229) ističe da hrvatske škole, ukoliko se žele približiti empirijskom kriteriju uspješnosti, u svoje sadržaje trebaju uključivati profesionalnu orijentaciju u proširenom smislu, odnosno u smislu povezivanja svih disciplina i struka koje mogu biti u službi životnog uspjeha učenika jer se danas smatra da nema autonomne struke i/ili znanosti koja bi mogla objasniti sve. Pažin-Ilakovac (2005, prema Bogdanović, 2009, 229) kao osnovne postavke *„nove škole“* prepoznaje četiri humane komponente – kvalitetu, demokraciju, humanost te *„zaljubljenost u uspjeh“*. Drugim riječima, u novoj školi trebaju prevladavati humani međuljudski odnosi – uzajamno povjerenje, tolerancija, razumijevanje i uvažavanje, kako bi sve što se u školi događa doprinijelo povećanju kvalitete života učenika. Jednako tako, škola treba pripremiti učenika za budući uspjeh u društvu znanja i promjena pružajući mu različite aktivnosti kako bi postao aktivan nositelj svojega razvitka.

Jurić (2004) navodi da posebnu pažnju pri profesionalnom informiranju i savjetovanju učenika treba posvetiti njegovom odgojnom aspektu, koji se iskazuje u svim kontaktima i u svim organizacijskim oblicima života i rada u školi. Naime, isticanje važnosti i značenja svih vrsta rada i zanimanja, odgoj točnosti, odgovornosti i pozitivnog odnosa prema proizvodima rada, poticanje stvaralaštva, ali i razvoj mnogih drugih osobina pojedinaca doprinose su profesionalnom odgoju. Stoga Jurić (2004, 358) zaključuje da *„uspješan cjelokupni odgojno-obrazovni rad istodobno i profesionalno usmjerava učenika, dok je briga o profesionalnom usmjerenju jedino moguća razvojem i napredovanjem učenika u povoljnim pedagoškim uvjetima“*.

4. ULOGA PEDAGOGA U PROFESIONALNOJ ORIJENTACIJI UČENIKA

Prema Juriću (2004, 351) zahtjev za provođenjem profesionalnog informiranja i savjetovanja od prvog dana školovanja opravdan je time što osnovnu školu pohađaju svi oni koji se pripremaju za budući poziv. Upravo u toj činjenici može se prepoznati stvarna uloga i funkcija škole, a to je priprema za život, priprema za budućnost. Svim mladim ljudima osigurati temeljno obrazovanje i kompetencije, koje su pretpostavka za uspješno prolaženje daljnjih obrazovnih i profesionalnih putova, zadatak je ukupnog odgojno-obrazovnog sustava, od predškolskog preko osnovnoškolskog do srednjoškolskog (Perin, 2012, 520). Suvremena škola okreće se učeniku kao temeljnom čimbeniku odgojno-obrazovnog procesa, s ciljem afirmiranja učenikove ličnosti te razvijanja njegove slobode, spontanosti, kreativnosti i inovativnosti. Kako bi učenik postao aktivan nositelj vlastitog i općeg razvoja potrebno ga je uključiti u procese koji se događaju u suvremenoj školi. Budući da je školski pedagog nositelj mnogih aktivnosti koje imaju za cilj pomoći učeniku u njegovu učenju i razvoju, prvi i najvažniji izazov koji se pred njega postavlja je motivacija učenika za sudjelovanje u tim aktivnostima (Vuković, 2011, 533). Stvaranje pozitivnog školskog ozračja uvelike pomaže motiviranju učenika jer će u takvom pozitivnom okruženju uspostavljati odnose suradnje, kooperativnosti i kvalitetne komunikacije sa svim sudionicima s kojima živi, radi i uči, ali to nije samo obveza pedagoga nego izazov svim sudionicima odgojno-obrazovnog rada u suvremenoj školi.

Školski pedagog zajedno sa svojim suradnicima utječe na izgradnju školskog ozračja koje pokreće, motivira, angažira, omogućava i otkriva svakog pojedinca koji radi i uči u školi, ujedno stvara prilike za prikupljanje podataka o sposobnostima, interesima i potrebama svojih učenika. Prikupljanjem podataka o učenicima, za vrijeme njihovog višegodišnjeg školovanja, pedagog ima priliku bolje ih upoznati te pronaći kvalitete svakoga od njih (Vuković, 2009). Zbog toga je rad pedagoga na profesionalnoj orijentaciji osobito važan jer može vrlo stručno i odgovorno pomoći učenicima u pravilnom izboru budućeg zanimanja. Pomoć pedagoga posebno dolazi do izražaja u savjetodavnom radu, kojim se pojedinca potiče na odgovornost, pomaže mu se u spoznavanju i razumijevanju samoga sebe, vlastitih očekivanja i sklonosti, ali i u učinkovitijem ostvarivanju zadataka (Šnidarić, 2009). Iako autori različito postavljaju savjetodavne zadatke, Resman (2000, 132) smatra da je svima zajednička osnova život djeteta, odnosno briga oko njegovog osobnog razvoja i njegove životne perspektive, socijalne okoline i njegovog života u njoj te briga oko njegovog školskog i profesionalnog rada i perspektive.

4.1. Zakonski okvir djelovanja pedagoga u profesionalnoj orijentaciji učenika

Stručni suradnici i nastavnici imaju zakonski utemeljene obveze i prava u području profesionalne orijentacije. Drugim riječima, ponude informiranja, savjetovanja i vođenja u području odgoja i obrazovanja pružaju se u skladu s postojećim strateškim i programskim dokumentima, zakonima i provedbenim propisima te preuzetim međunarodnim obvezama. Međutim, postojeći normativni dokumenti ne propisuju opseg aktivnosti vezanih za profesionalnu orijentaciju u školama te nisu jasno uspostavljeni standardi u pružanju tih usluga, što ostavlja prostor obrazovnim institucijama da opseg i aktivnosti profesionalnog informiranja prilagode vlastitim kapacitetima (Gregurović, Lukić, 2014).

Temeljni dokument, koji određuje sve bitne sastavnice odgojno-obrazovnoga sustava u Republici Hrvatskoj, od predškolske razine pa do završetka srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja, je *Nacionalni okvirni kurikulum*. Temeljno je obilježje ovog dokumenta prelazak na kompetencijski sustav i učenička postignuća, odnosno pomak s prijenosa znanja na razvoj kompetencija za cjeloživotno obrazovanje (NOK, 2010, 11). Prema tome, odgojno-obrazovni sustav mora omogućiti učenicima sve potrebne uvjete za njihov cjeloviti razvoj, kako bi svaki pojedinac uspio u onome u čemu je najbolji te kako bi odabrao zanimanje koje je u skladu s njegovim interesima i sposobnostima. Upravo tu do izražaja treba doći profesionalna orijentacija učenika. I u *Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (2008, 10), među ciljevima i načelima odgoja i obrazovanja, nalaze se temelji za provedbu aktivnosti profesionalne orijentacije. Naime, cilj je odgoja i obrazovanja poticati i unaprjeđivati razvoj učenika u skladu s njihovim sposobnostima i sklonostima, osigurati učenicima stjecanje temeljnih i stručnih kompetencija, osposobiti ih za život i rad u promjenjivom društveno-kulturnom kontekstu prema zahtjevima tržišnog gospodarstva, suvremenih informacijsko-komunikacijskih tehnologija i znanstvenih spoznaja i dostignuća te ih osposobiti za cjeloživotno učenje. Prema načelima odgoja i obrazovanja, „*odgojno-obrazovna djelatnost u školskoj ustanovi temelji se na partnerstvu svih odgojno-obrazovnih čimbenika na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini*“ (Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, 2008, 11), što je od velike važnosti za provođenje profesionalne orijentacije u školi, jer se najbolji rezultati postižu suradnjom svih čimbenika profesionalnog usmjeravanja učenika.

Rad stručnih suradnika u školi - pedagoga, psihologa, defektologa, socijalnog radnika i knjižničara - usmjeren je na sva područja odgojno-obrazovne djelatnosti i na sve subjekte koji sudjeluju u ostvarivanju ciljeva osnovne škole. Njihova djelatnost i aktivnosti u osnovnim školama vezane za profesionalnu orijentaciju specifičnije su istaknute u *Nastavnom planu i programu rada za osnovnu školu*. Prema tom dokumentu, zadaća je stručnih suradnika u školi da potiču usvajanje vrijednosti, stavova i navika koje omogućavaju cjelovit razvoj osobnosti učenika te prate razvoj i

odgojno-obrazovna postignuća učenika, a među temeljnim zadaćama razvojno-pedagoške djelatnosti navodi se i profesionalno informiranje i usmjeravanje učenika u skladu s njihovim potrebama, interesima i sposobnostima (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006, 17). Najšire profiliran stručni suradnik je pedagog, budući da ima najbogatije područje stručnog rada. Pedagog sudjeluje u svim fazama odgojno-obrazovne djelatnosti, od planiranja i programiranja do vrednovanja postignutih rezultata, a surađuje i sa svim subjektima odgojno-obrazovnog djelovanja u školi.

Autori Jurić, Mušanović, Staničić i Vrgoč (2006) u *Koncepciji razvojne pedagoške djelatnosti stručnih suradnika* tvrde da razvojna pedagoška djelatnost svoj pravi smisao dobiva neposrednim sudjelovanjem u odgojno-obrazovnom procesu u školi. To neposredno sudjelovanje uključuje različita područja rada, među kojima se ističe i profesionalna orijentacija učenika te s njom povezan savjetodavni rad. Prema tom dokumentu, rad stručnih suradnika na poslovima profesionalne orijentacije učenika podrazumijeva upoznavanje individualnih karakteristika učenika te provođenje ispitivanja u svrhu njihove profesionalne orijentacije. Nadalje, upoznavanje učitelja/nastavnika s poslovima profesionalne orijentacije, pomoć razrednicima u radu na profesionalnoj orijentaciji te održavanje predavanja za učenike i roditelje iz područja profesionalne orijentacije. Također, rad stručnih suradnika na poslovima profesionalne orijentacije učenika obuhvaća i organiziranje izložbi o zanimanjima, predstavljanje ustanova za nastavak obrazovanja te upoznavanje s gospodarskim subjektima. Istaknuta je i suradnja sa stručnim službama poput Zavoda za zapošljavanje i drugim relevantnim ustanovama, savjetodavni rad s učenicima s posebnim potrebama te uspostavljanje i vođenje dokumentacije o radu na profesionalnoj orijentaciji (Jurić i sur., 2006, 36).

4.2. Preduvjeti za rad pedagoga na profesionalnoj orijentaciji

Kako bi pedagog uopće mogao započeti s profesionalnim informiranjem i savjetovanjem učenika, on mora poznavati svoje učenike, biti okrenut prema stalnim promjenama u svijetu rada te biti informiran o načinima rada. Jurić (2004) napominje da poznavanje tih preduvjeta olakšava rad pedagoga na profesionalnoj orijentaciji učenika i čini ga plodnijim.

4.2.1. Informiranost o sadržajima informiranja i načinima rada

Kao osnovni preduvjet rada pedagoga na poslovima profesionalne orijentacije Jurić (2004, 352) prepoznaje upućenost pedagoga u sadržaje informiranja i načine rada. Pružanjem dovoljnog broja

kvalitetnih i aktualnih informacija pedagog unosi više smisla i jasnoće u područje profesionalne orijentacije učenika. Kako bi donio realnu odluku o izboru zanimanja, potrebno je pružiti ključne informacije, a Jelavić (1996, 47) razlikuje tri vrste takvih informacija. Kao prvo, učeniku se moraju pružiti informacije koje će mu omogućiti jasan i realan odgovor na pitanje o tome tko je, odnosno što je, te koje su i kakve njegove mogućnosti. Drugo, učenika je potrebno informirati o različitim programima školovanja, poslovima i zanimanjima, odnosno o obrazovnim i radnim aktivnostima, jer poznavanje većeg broja zanimanja potiče na traženje najpovoljnijeg rješenja, ali i smanjuje mogućnost pogrešnog izbora, odnosno izbora koji nema oslonca u njegovim sposobnostima. Treća vrsta informacija, ali ne i manje važna, odnosi se na informiranje učenika o mogućnostima zapošljavanja u pojedinim zanimanjima, u bližoj i daljoj budućnosti (Jelavić, 1996, 47-49). Profesionalna orijentacija učenika vrlo je složeno i opsežno područje, stoga Jurić (2004, 352) ističe da nije pretjerano ustvrditi da se, osim sadržaja, općenito nedovoljno poznaje i način provođenja profesionalnog informiranja i savjetovanja. Bez poznavanja predmeta i metoda rada nemoguće je kvalitetno provoditi aktivnosti profesionalne orijentacije, stoga je važnost ostvarivanja ovih preduvjeta jasna sama po sebi.

4.2.2. Program zasnovan na realnim mogućnostima škole

Profesionalna orijentacija učenika je dugoročan proces, koji započinje ulaskom u obrazovni sustav, a završava pred kraj srednjoškolskog obrazovanja. Budući da ni jedan ozbiljan rad nije moguć bez planiranja i programiranja, to vrijedi i za profesionalno informiranje i savjetovanje učenika. Upravo program zasnovan na realnim mogućnostima škole i na poznavanju svih činilaca koji pridonose njegovu ostvarenju Jurić (2004) vidi kao daljnji preduvjet za rad na profesionalnoj orijentaciji učenika. Veliku ulogu u planiranju i programiranju toga rada ima školski pedagog jer sudjeluje u svim fazama odgojno-obrazovne djelatnosti i surađuje sa svim subjektima odgojno-obrazovnog djelovanja u školi. Iz te uloge proizlazi i „*dužnost pedagoga da ovisno o konkretnoj situaciji procijeni vrijednost i doprinos pojedinog činioca i da mu da primjereno mjesto u planu*“ (Jurić, 2004, 352), što od pedagoga zahtijeva dobro poznavanje svih čimbenika - od škole u užem i širem smislu, stručno - razvojne službe, roditelja pa do samog učenika - te njihovih specifičnosti.

4.2.3. Okrenutost prema promjenama

Budući da se u području svijeta zanimanja, profesija i rada događaju znatne i brze promjene, za pružanje usluga profesionalnog informiranja i savjetovanja potrebno je stalno praćenje svih tih

specifičnosti i promjena. Stoga je okrenutost pedagoga prema promjenama u području profesionalnog usmjerenja još jedan od preduvjeta uspješna rada (Jurić, 2004; Sobota, 2011). Naime, pedagog mora biti osjetljiv na promjene jer zbog objektivnih ili subjektivnih razloga ne može predvidjeti i isplanirati sve sadržaje i aktivnosti rada. On treba „*pratiti događaje, bilježiti novo i aktualno i mijenjati im predviđeni tijek, ako je to potrebno, te tako otklanjati nedostatke koji dovode do praznina*“ u programu (Jurić, 2004, 352). Mnogi članci, manifestacije i izložbe usko su vezane za područje profesionalne orijentacije, a škole i privreda sve više govore o uvjetima koji trenutačno vladaju kod njih, ali daju i prognoze za budućnost. Stoga Jurić (2004) ukazuje da svi ti izvori informacija mogu pomoći pedagogu smanjiti pogreške, što je i krajnji cilj profesionalnog informiranja. Drugim riječima, profesionalna orijentacija provodi se s namjerom da učeniku pomogne danas i pripremi ga za sutra, stoga svako njeno djelovanje treba biti prilagođeno zahtjevima vremena s predviđanjima zahtjeva budućnosti (Sobota, 2011, 91).

4.2.4. Poznavanje konkretnog učenika

Jurić (2004) napominje kako se profesionalno informiranje i savjetovanje ne može ni zamisliti bez poznavanja konkretnog učenika komu je namijenjeno pa to navodi kao još jedan preduvjet rada na profesionalnoj orijentaciji. Opći dojmovi o pojedinom učeniku stvaraju se na osnovi kontinuiranog praćenja učenika i vođenja zabilješki o tome. Što se podaci dulje prikupljaju i što su brojniji izvori informacija o pojedinom učeniku, dobiveni podaci su vredniji. Među mnogim podacima, bitnim za profesionalnu orijentaciju učenika, Jurić (2004, 353) posebnu važnost pridaje poznavanju razvoja učenikovih interesa, potreba i sposobnosti. Međutim, ne smije se zanemariti ni osobine ličnosti pojedinca jer one također utječu na odluku o izboru zanimanja. Naime, ljudi se jako razlikuju po temperamentu i karakteru, stoga ništa manje važno nije ni upoznavanje tih osobina ličnosti (Jelavić, 1996; Jurić, 2004).

4.2.4.1. Učenički interesi

Profesionalni interesi pojedinca očituju se u njegovoj usmjerenosti na različite radne aktivnosti te osiguravaju njegovu motivaciju za selektivno uključivanje u određene tipove aktivnosti (Krapić, Kardum i Kristofić, 2008, 76). Razvojni put svakog djeteta svjedoči o tome da su interesi podložni velikim promjenama, prije svega jer su vezani za osjećaje. Prvi interesi vezani su za one aktivnosti koje može uspješno oponašati, a upravo zato što dijete teže uočava bit nego pojavnost koju oponaša, stječe nepotpune i iskrivljene slike o pojedinim zanimanjima. U skladu s prirodnim stanjem djeteta takve predodžbe o zanimanjima postoje katkad sve do trenutka odluke o nastavku školovanja. Može se reći da je, do tada, za izbor zanimanja ključna dopadljivost, a ne sposobnost

pojedince (Jelavić, 1996, 19). Nažalost, ni odrasli nisu uvijek sposobni realno vidjeti zanimanja pa roditelji, ali i škola, ponekad nesvjesno ili svjesno, podupiru pogrešna shvaćanja i tumačenja pojedinih zanimanja. Zbog toga je od velike važnosti poznavanje pojedinih zanimanja, ali i učenika i njihovih interesa jer upravo interesi djeluju poput pročišćivača u formiranju shvaćanja i stavova učenika o nekim poslovima. Onim učenicima koji se interesiraju za više područja, donošenje konačne odluke o izboru zanimanju bit će relativno lako (Jurić, 2004). Upravo škola, različitim postupcima utemeljenim na motivima učenika, može pridonijeti razvijanju i umnožavanju njegovih interesa te ga potaknuti da se uključi u brojne aktivnosti. Naime, aktivnim sudjelovanjem u različitim aktivnostima učenik će imati priliku iskušati u kojim aktivnostima postiže dobre rezultate, a u kojima ne. Autor navodi da će pod utjecajem povratne informacije učenik trajnije usmjeriti svoju aktivnost tamo gdje postiže bolje rezultate, što može biti presudno za izbor njegovog budućeg zanimanja.

4.2.4.2. Sposobnosti učenika

Za provođenje profesionalne orijentacije učenika nikako nije dovoljno poznavati samo njegove interese. Naime, poznato je da biti zainteresiran za nešto ne znači za to biti i sposoban, a upravo su interesi koji imaju čvrst oslonac u sposobnostima pojedinca pretpostavka realne profesionalne orijentacije (Jelavić, 1996). Stoga je poznavanje učeničkih sposobnosti barem jednako važno, ako ne važnije, od poznavanja njihovih interesa. Jurić (2004) navodi da je u školi uopće relativno lako ocijeniti sposobnosti učenika jer postoje brojni načini da učenika promatramo u prirodnoj situaciji, primjerice dok rješava pojedine probleme ili posebne zadatke za provjeru. Sposobnosti pojedinca mogu se upoznati i razgovorom te analizom školskih i drugih učeničkih radova, a moguće ih je zapaziti i u nastavi, što je u vezi s uspjehom učenika.

Međutim, Jelavić (1996) ističe da se isprva stječe dojam da su svi sposobni za sve, ali tijekom razvoja razlike u sposobnostima pojedinaca postaju izraženije i vidljivije. Taj proces diferencijacije, kada se napredovanje jednih ubrzava, a drugih postaje sporije, ne završava još ni u osmom razredu. To je razlog što učenici na kraju osnovne škole još uvijek nisu sigurni što žele i je li to što žele u skladu s njihovim sposobnostima. Smatra kako se mnogi neuspjesi učenika srednje škole i studenata mogu objasniti upravo time što na ovo pitanje nisu imali jasan i potvrđan odgovor. Zbog toga škola, u okviru svojih mogućnosti, treba omogućiti svakom učeniku prilike za osvješćivanje vlastitih sposobnosti kako bi pronašao područje u kojemu zbog njih može biti uspješan.

Kada je u pitanju odabir zanimanja ili škole treba naglasiti da pored sposobnosti, važnu ulogu imaju odgovarajuća znanja i vještine, odnosno opća intelektualna sposobnost pojedinca. Jelavić (1996) piše da bez tih znanja i vještina same sposobnosti ne znače mnogo. Dakle, pri odabiru zanimanja treba se osloniti na sposobnosti učenika, kako opće tako i specifične, a ako se one podudaraju i s interesima učenika onda je vrlo izgledno da će učenik donijeti realnu profesionalnu odluku. „*Takav izbor mogu poremetiti samo moguće zdravstvene i tjelesne smetnje odnosno tom zanimanju neprimjerene druge osobine ličnosti kao što su karakterne osobine ili temperament.*“ (Jelavić, 1996, 66)

4.2.4.3. Temperament i karakter

Iako se računa na prilagodljivost svake osobe, Jurić (2004) ukazuje da nije beznačajno ako se pri profesionalnoj orijentaciji učenika u obzir uzimaju i karakterne crte, jer je za osobno zadovoljstvo pojedinca, a samim time i za rezultate njegova rada, od velike važnosti podudarnost između prirode i karakternih osobina pojedinca. Naime, ako posao koji pojedinac obavlja ne odgovara njegovom temperamentu, isprva se poteškoće neće primjećivati, ali s vremenom će se zbog te razlike pojavljivati sve već i veći problemi. Budući da je temperament ljudska osobina koja je velikim dijelom urođena, različiti će ljudi u istoj situaciji reagirati drugačije. Dok će jedni biti plašljivi i nesigurni, drugi će biti sigurni u sebe; jedni će se lako uzбудiti i biti impulzivni, a drugi će ostati mirni i staloženi. Razlog tome je naslijeđena, veća ili manja, osjetljivost živčanog sustava, stoga se u tom dijelu ličnosti pojedinca ne može puno postići učenjem i vježbom. Jelavić (1996) navodi da je onda za pojedinca najbolje ne birati ona zanimanja u kojima mu njegov temperament može biti ometajući.

Sva zanimanja traže i visok stupanj razvoja karakternih osobina koje, za razliku od temperamenta, nisu urođene nego se oblikuju tijekom života. Ako neke karakterne osobine, poput marljivosti, upornosti, temeljitosti, druželjubivosti i sl., kod pojedinca nisu dovoljno razvijene, on mora birati zanimanje u kojem će pomanjkanje takvih osobina manje štetiti (Jelavić, 1996, 60).

4.3. Neposredan odgojno-obrazovni rad s učenicima

Prema Nacionalnom okvirnom kurikulumu (2010, 206) odgojno-obrazovna ustanova dužna je osigurati sustavno poučavanje učenika, poticanje i unaprjeđivanje njihova razvoja u skladu s

njihovim sposobnostima i sklonostima, te sustavno praćenje njihova napredovanja. Pritom se očekuje pozitivna usmjerenost na učenikovu osobnost i postignuća, a to znači uočavanje i poticanje onih aktivnosti u kojima učenik ima mogućnost uspjeti, a izbjegavanje onih u kojima učenik ne može postići zadovoljavajući uspjeh. U skladu s tim, Jurić (2004) ističe da se ne može dovoljno naglasiti potreba intenzivnog bavljenja problemima razvoja i napredovanja učenika te da se sve aktivnosti u školi trebaju odnositi na učenike, a aktivnosti profesionalne orijentacije namijenjene su upravo njima. Pedagogov utjecaj na uspjeh profesionalne orijentacije u školi može biti posredan i neposredan. Naime, pedagog temama profesionalnog informiranja i planiranja karijere, neposrednim radom s učenicima putem savjetovanja, pedagoških radionica, istraživanja i projekata, potiče osobne i socijalne kompetencije učenika, kompetencije za cjeloživotno učenje te utječe na razvoj profesionalnih kompetencija učenika (Pažin-Ilakovac, 2012, 36). S druge strane, pedagog će preko učitelja i nastave povezati cjelokupnu nastavnu materiju s područjem rada, zanimanjima i razvojem učenika te na taj način posredno pomoći učeniku u razmišljanju o tome što bi mogao postati, ali u vezi s pojedinim nastavnim predmetima. Između cjelokupnog odgojno-obrazovnog procesa i profesionalnog usmjeravanja učenika važno je uspostaviti prirodne veze jer je poznavanje i praćenje učenika pretpostavka i jednog i drugog rada za sve učenike (Jurić, 2004, 358).

4.3.1. Obvezni nastavni predmeti i međupredmetne teme

Iako su obvezni nastavni predmeti izvor raznovrsnog nastavnog sadržaja, koji se uvelike može iskoristiti u profesionalnom informiranju učenika, taj nastavni potencijal još uvijek nije dovoljno iskorišten. Štoviše, prema Juriću (2004, 357) učitelj/nastavnik za tu svrhu ne treba uvoditi ništa izvan programa, udžbenika i priručnika, kao ni neka posebna sredstva i metode, nego treba, primjenjujući načelo prigodnosti, učinkovito iskoristi postojeće sadržaje za profesionalno informiranje. Između ostalog, Nacionalnim okvirnim kurikulumom naglašena je potreba da sadržaji profesionalne orijentacije budu integrirani u više školskih predmeta, stoga je donesena odluka o obveznom uvođenju međupredmetnih tema u sve nastavne predmete. Navedeni sadržaji dio su međupredmetnih tema „Učiti kako učiti“ i „Poduzetništvo“ (NOK, 2010, 23). Ovom su odlukom svi nositelji odgojno-obrazovne djelatnosti u školi dobili obvezu provođenja navedenih međupredmetnih tema, a pedagog je time, kao stručnjak zadužen za unapređivanje rada i stalni profesionalni razvoj svih nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti u školi, obvezan na temelju literature i vlastitog iskustva pomoći im u provedbi profesionalnog usmjeravanja učenika.

4.3.2. Dodatna i dopunska nastava

Dodatni i dopunski rad također pružaju velike mogućnosti za provođenje aktivnosti profesionalne orijentacije jer se temelje na načelu individualizacije, koja je jednako vrijedna i za profesionalnu orijentaciju učenika. S druge strane, grupe za dodatni i dopunski rad korisne su i zbog toga što su sastavljene na osnovi zajedničkih interesa učenika, a ta činjenica omogućuje individualno prilagođavanje, optimalno pomaganje te bolje upoznavanje svakog pojedinog učenika. Sve do učenikove konačne odluke o izboru zanimanja ili školovanja, treba razvijati njegove sposobnosti, obogaćivati znanje i tako mu omogućiti opredjeljenje na što bogatijem iskustvu (Jurić, 2004). Naime, Jelavić (1996, 29) napominje da, kada je u pitanju samoprocjena učenika o njihovim sposobnostima, treba voditi računa o tome da djeca slabijega uspjeha i nižih sposobnosti naginju precjenjivanju vlastitih mogućnosti, dok su djeca boljeg uspjeha, koja su k tome i sposobnija, kritičnija prema sebi i svojim mogućnostima. Stoga je zadatak svih odgojno-obrazovnih djelatnika škole pomoći učenicima kako bi što realnije sagledali i spoznali vlastite mogućnosti. Pri tome moramo razlikovati uspjeh u kojem dominira izrazita marljivost od uspjeha zbog izrazite sposobnosti (Jelavić, 1996; Jurić, 2004). Drugim riječima, prema uspješnijim učenicima griješimo znatno više nego prema slabijima jer nam se njihov uspjeh može činiti sigurnim pokazateljem uspješnog nastavka školovanja. Međutim, treba imati na umu da uspjeh često može biti rezultat posebne darovitosti, rada učenika i ostalih povoljnih uvjeta pa je potrebno doznati što je bilo odlučujuće za postizanje uspjeha. Dok jedni minimalnim radom postižu natprosječne rezultate, drugi takve rezultate postižu marljivim radom, iako posljednjim snagama, a između tih krajnosti postoje prijelazi sa svim individualnim specifičnostima. Važno je prepoznati svaki taj pojedini slučaj jer „*steći pravu predodžbu o pravim razlozima uspjeha znači izbjeći grube pogreške u profesionalnoj orijentaciji*“ (Jurić, 2004, 57).

4.3.3. Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti

Izvanškolske i izvannastavne aktivnosti osobito su važno područje za provođenje profesionalne orijentacije učenika jer je već i samo traženje odgovarajuće aktivnosti na neki način pripremanje za izbor zanimanja. U potrazi za odgovarajućim zanimanjem učenik će shvatiti da je osim interesa za neku aktivnost potrebna i određena sposobnost te će nastojati aktivnosti prilagođavati prema svojim sposobnostima (Jurić, 2004). Vrlo je važno da učenici steknu jasan odnos prema svojim interesima i sposobnostima, a do poznavanja sebe i svojih stvarnih sposobnosti pojedinac može doći samo osobnim iskustvom. Budući da su djeca prilično siromašna takvim iskustvima, potrebno im je pružiti mogućnost njihovoga stjecanja. Stoga je zadatak škole i pedagoga što više omogućiti učenicima bavljenje aktivnostima koje su u skladu s njihovim sposobnostima i u kojima, upravo

zbog toga, doživljavaju uspjeh i zadovoljstvo te im pružiti profesionalne informacije o mogućnostima obrazovanja i zanimanja u kojima će upravo te i takve sposobnosti najviše doći do izražaja (Jelavić, 1996). Naime, tek kada učenici prepoznaju svoje potencijale i postanu svjesni svojih preduvjeta, moguće ih je ciljano informirati o putovima obrazovanja i svijetu rada.

4.3.4. Fakultativni predmeti

Iako se sadržaji vezani uz predmet profesionalne orijentacije mogu pronaći u mnogim nastavnim predmetima i školskim aktivnostima, tako složen i dugotrajan proces, kao što je proces profesionalne orijentacije, ipak zahtijeva i dodatne sadržaje koji prelaze okvire pojedinih nastavnih predmeta i školskih aktivnosti. U skladu s tim, Nacionalni okvirni kurikulum (2010, 22) navodi „Profesionalnu orijentaciju i vlastitu budućnost“ kao jedan od fakultativnih nastavnih predmeta, odnosno kao nastavni predmet koji učenik izabire iz ponude nastavnih predmeta ili modula u školskom kurikulumu i koji nije obavezan. Navedeni dokument među očekivanim učeničkim postignućima po odgojno-obrazovnim ciklusima opisuje koja će znanja, vještine i sposobnosti učenik steći ako izabere taj fakultativni sadržaj. Naime, njegovim odabirom učenik će naučiti razlikovati zanimanja u školi, obitelji i užoj zajednici te će moći utemeljeno donositi odluke o planiranju svoga slobodnoga vremena i izboru izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti. Nadalje, moći će prepoznati ulogu i važnost svakoga pojedinca za uspjeh cjeline te osvijestiti samopouzdanje utemeljeno na vlastitim sposobnostima, kojima može zadovoljiti svoje potrebe i pridonijeti razvoju društva. Tako će učenik na kraju osnovne škole biti spreman donijeti obrazložene odluke o vlastitom obrazovanju, profesionalnom i osobnom razvoju te će moći, na temelju postignutog školskog uspjeha i sudjelovanja u djelatnostima škole, prepoznati svoje talente i sposobnosti za određena područja rada i stvaralaštva. Odabirom ovog fakultativnog predmeta i u srednjoj školi, učenik će nakon četiri godine moći istražiti i razložno objasniti mogućnosti nastavka školovanja i daljnjega usavršavanja te odgovorno koristiti svoje znanje, sposobnosti i vještine, odnosno umijeća u profesionalnomu napredovanju (NOK, 2010, 134-150).

4.4. Suradnja pedagoga s ostalim čimbenicima profesionalne orijentacije

Profesionalna orijentacija učenika u školi može uspjeti samo ako se shvati kao cilj cijele škole, stoga je za uspješno provođenje profesionalnog informiranja, savjetovanja i vođenja potreban timski rad pedagoga, psihologa, liječnika specijalista medicine rada te stručnih suradnika u školama i sustavu obrazovanja. Međutim, Perin (2012, 521) ukazuje da treba jasno naglasiti kako

se profesionalna orijentacija učenika ne događa u vakuumu jer profesionalno usmjeravanje učenika može biti učinkovito samo ako je ugrađeno u obrazovnu okolinu koja opaža promjene u vanjskoj okolini i uzima u obzir zahtjeve životnih i profesionalnih okvira nakon škole. Na temelju toga, neophodno je da škola u proces profesionalnog usmjeravanja pored odgojno-obrazovnih djelatnika škole uključi i učenikovu obitelj te da ostvari i uspješnu suradnju s drugim školama, fakultetima i ostalim obrazovnim ustanovama. Nadalje, od velike je važnosti i suradnja s Hrvatskim zavodom za zapošljavanje kao i s Ministarstvom znanosti, obrazovanja i športa te Ministarstvom rada i mirovinskog sustava (HZZ, 2010, 4). Iako je u Republici Hrvatskoj Hrvatski zavod za zapošljavanje prepoznat kao glavni pružatelj usluga profesionalnog informiranja i savjetovanja, Perin (2012, 521) smatra da je „*sustavno i organizirano profesionalno usmjeravanje učenika u Republici Hrvatskoj započelo u školi te je vrijeme da se tamo i vrati*“.

4.4.1. Suradnja s učiteljskim/nastavničkim i razrednim vijećem i razrednikom

Kako bi pedagog ostvario prijeko potrebnu suradnju s učiteljima i nastavnicima ponajprije ih mora upoznati sa zadacima i krajnjim ciljevima profesionalnog usmjeravanja učenika. U suradnji s njima pedagog će izraditi godišnji plan i program profesionalne orijentacije učenika te će im objasniti koja je njihova uloga u provođenju planiranih aktivnosti, ali će ih obavještavati i o vlastitim akcijama. Pedagog će svoje suradnike upoznati i s ciljem prikupljanja podataka o učeniku, njihovoj interpretaciji i sređivanju, a pojedine će učitelje i nastavnike angažirati da prema osobnom programu za individualan tretman rade s konkretnim učenikom. Jednako tako, u suradnji s učiteljskim/nastavničkim vijećem pedagog će odabrati i područja koja će se obraditi u nastavi sa stajališta profesionalne informiranosti, a stalnom međusobnom razmjenom informacija održavat će kontinuitet u radu na profesionalnoj orijentaciji učenika. Ni suradnja pedagoga s razrednicima neće se mnogo razlikovati, ali će razrednike, za razliku od učitelja, upoznati i sa specifičnostima rada koje ovise o dobi učenika. Najjužu suradnju pedagog će organizirati s razrednicima završnih razreda osnovne i srednje škole jer je u tom razdoblju učenici donose konačnu odluku o izboru zanimanja ili nastavka školovanja (Jurić, 2004, 354).

4.4.2. Suradnja s roditeljima

Vuković (2006) ističe kako se mijenja uloga roditelja u području odgoja i obrazovanja učenika. Naime, roditelji više ne dolaze u školu samo na informacije i roditeljske sastanke, već s učiteljima prate napredovanje svoje djece i tako postaju suodgovorni za kvalitetu pripremanja učenika za život. Zbog toga školski pedagog treba svakako predvidjeti roditelje kao suradnike na poslovima

profesionalne orijentacije učenika te ih upoznati sa svrhom i načelima toga rada. Da bi što kvalitetnije pripremio roditelje za to, školski pedagog ih treba poučiti kako otkrivati i razvijati sklonosti, interese i sposobnosti svoje djece te kako ih pravilno upoznati s ljudskim radom i mnogobrojnim zanimanjima. U radu s roditeljima Jurić (2004, 354) razlikuje nekoliko metoda u čijoj primjeni postoji logičan slijed. On navodi da je predavanje, odnosno roditeljski sastanak najbolji put do roditelja. Pedagog tada ima mogućnost pokazati kako škola brigu o učenicima dijeli s roditeljima te kako nastoji prikupiti što više podataka o njima, ali i zanimanjima, sve s ciljem usmjeravanja na primjereno zanimanje. Poslije takvih predavanja preporučljivo je organizirati grupne razgovore jer se u njima okupljaju roditelji sa sličnim problemima te tako postaju otvoreniji. Međutim, gdje god je to potrebno, roditeljima se mora pružiti mogućnost individualnog razgovora, kojeg pedagog može iskoristiti za davanje savjeta roditeljima. S druge strane, i učiteljima i pedagogu potrebna je pomoć roditelja. Naime, od roditelja se mogu dobiti podaci koji su očima učitelja često skriveni, a vrlo su važni za opću sliku o učeniku. Perry i VanZandt (1999, 82) zaključuju da „škola i roditelji zajedničkim radom mogu učeniku stvoriti najpovoljnije uvjete za školovanje i izobrazbu, tako da jednog dana bude osposobljen za donošenje važnih životnih odluka“.

4.4.3. Suradnja sa zavodom za zapošljavanje

Pored odgojno-obrazovnog sustava jedan od najvažnijih nositelja neposrednih poslova profesionalnoga usmjeravanja u Republici Hrvatskoj svakako je Hrvatski zavod za zapošljavanje. Provedba profesionalne orijentacije u školi stoga se često provodi u suradnji stručnih suradnika iz obrazovnih ustanova i lokalnih podružnica HZZ-a (Gregurović, Lukić, 2014). Zavod za zapošljavanje je institucija kojoj se pedagog može obratiti za savjet ili neku drugu pomoć, no i sam zavod uspješno djeluje jedino u suradnji sa školama, što ih čini ravnopravnim partnerima. U toj je suradnji zajamčena najviša stručnost, posebice kada je riječ o utvrđivanju psihofizičkog stanja i o aktivnostima namijenjenim učenicima s teškoćama ili invaliditetom. Najvažniji je neposredan kontakt tima stručnjaka u zavodima za zapošljavanje s učenicima koji se zbog bilo kojih razloga nisu uspjeli opredijeliti za zanimanje (Jurić, 2004). Škola će u zavod uputiti one učenike kojima je savjet zaista potreban, a najčešće su to učenici sa zdravstvenim teškoćama te općenito učenici s teškoćama u razvoju. Bit će tu i neodlučnih učenika, koji se zbog nekih razloga ne mogu opredijeliti, učenika koji imaju poteškoća u savladavanju obrazovnog programa, ali i onih koji žele promijeniti obrazovni program jer su se pogrešno opredijelili. Svima njima potrebno je profesionalno savjetovanje, kako bi dobili mišljenje o za njih najprimjerenijem obliku

obrazovanja/osposobljavanja (Dubravac Šigir, 2011). Zadnjih nekoliko godina pri Hrvatskom zavodu za zapošljavanje djeluje Centar za informiranje i savjetovanje o karijeri (CISOK). Glavni cilj CISOK-a je unaprijediti osobne potencijale korisnika za cjeloživotni razvoj karijere. U njemu se zapošljavaju stručni suradnici pedagozi i psiholozi, posebno obrazovani za profesionalno usmjeravanje, čija je uloga biti podrška korisnicima Centra u dolasku do željenih informacija o obrazovanju, zapošljavanju ili cjeloživotnom planiranju, odnosno biti podrška pojedincima u definiranju profesionalnih ciljeva i donošenju profesionalnih odluka (<http://www.cisok.hr/>, posjećeno 11.6.2015.).

4.4.4. Suradnja sa školskim dispanzerom i njihovim timovima

Pri profesionalnoj orijentaciji učenika u školi često je potrebna pomoć liječnika školske medicine jer on osim praćenja rasta, razvoja i zdravstvenog stanja učenika tijekom školovanja, razmišlja i o njihovom profesionalnom razvoju. Osim kontinuiranog praćenja učenika, dio školskog i profesionalnog usmjeravanja učenika je i sistematski pregled u osmom razredu osnovne škole, kojim se procjenjuju psihofizičke sposobnosti učenika za nastavak srednjoškolskog obrazovanja. Tijekom pregleda provodi se i profesionalno informiranje za sve učenike. Prije odluke o izboru zanimanja potrebno je upoznati učenike i njihove roditelje s ograničenjima koja proizlaze iz prirode bolesti ili stanja učenika, što pruža mogućnost učenicima da razviju interes za zanimanja u kojima neće doći do kontraindikacija (Lančić, Majski-Cesarec, Musil, 2010, 323). Jurić (2004) piše da bi zbog svega toga učitelji i školski pedagozi po potrebi trebali imati uvid u liječnički karton, koji bi tako mogao poslužiti profesionalnom informiranju i savjetovanju učenika.

4.4.5. Suradnja sa srednjim školama i radnim organizacijama

Budući da učenici zbog mnogobrojnih mogućnosti nastavka školovanja nisu o njima dovoljno informirani, zadatak je škole i pedagoga osigurati odgovore na pitanja o pojedinim zanimanjima i školama koje ih zanimaju. Zbog toga je potrebno da pedagog ostvari suradnju s drugim školama, fakultetima i radnim organizacijama jer upravo stručnjaci iz tih ustanova mogu učenicima pružiti najpotpunije informacije. Naravno, pedagog zbog objektivnih razloga ne može surađivati sa svima, ali anketiranjem učenika može doznati njihove sklonosti te organizirati posjet onoj školi, fakultetu i ustanovi za koju postoji najviše interesa. Prije samog posjeta pedagog će pomoći razrednicima u planiranju teme i detalja posjeta, kako bi oni s učenicima pripremili jasna i ključna pitanja, uvježbali tehniku intervjua te bilježenje podataka. Vrlo korisnim pokazali su se i razgovor učenika sa srednjoškolcima jer oni pružaju informacije iz svoje, a ne iz učiteljeve perspektive. Navedenim

aktivnostima učenici će dobiti još potpunije informacije, na osnovu kojih će moći donijeti konačnu profesionalnu odluku (Jurić, 2004, 356).

Iz svega navedenog vidljiv je značaj profesionalne orijentacije u školi i uloga pedagoga u provođenju aktivnosti profesionalne orijentacije učenika. Naime, škola kao odgojno-obrazovna ustanova omogućuje kontinuirano praćenje učenika i njihovoga razvoja, a neposredan odgojno-obrazovni rad s učenicima pruža priliku za informiranje učenika o svijetu rada te mogućnost organiziranja brojnih aktivnosti u kojima će upoznati i razvijati svoje sposobnosti i vještine. Pedagog će na temelju poznavanja učeničkih interesa, potreba i sposobnosti pomagati svakom pojedincu u njegovoj profesionalnoj odluci. Stoga će se u nastavku prikazati rezultati istraživanja iskustava studenata o provođenju profesionalne orijentacije tijekom njihovoga školovanja te njihovo zadovoljstvo izborom studija.

5. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

5.1. Problemi istraživanja

Za istraživanje provedeno u okviru empirijskog dijela ovog diplomskog rada postavljena su dva problema: prvi, utvrditi postoji li povezanost između provođenja profesionalne orijentacije u školi i zadovoljstva učenika izborom studija te drugi, ispitati mišljenje studenata o važnosti uloge pedagoga u profesionalnoj orijentaciji. Na izbor problema utjecali su osobni afiniteti, odnosno želja za saznanjem je li profesionalna orijentacija u školi pomogla učenicima pri donošenju konačne odluke o izboru studija i jesu li zadovoljni tom odlukom te kako procjenjuju važnost pedagoga u svojoj profesionalnoj orijentaciji. Isto tako, na odabir problema utjecale su i metodologijske mogućnosti, odnosno dostupnost podataka provedbom anketnog upitnika, što je i vremenski bilo ekonomično. Na izbor je utjecala i aktualnost problema, osobito činjenica da mladi ljudi nakon srednje škole moraju odlučiti žele li nastaviti školovanje ili ne, a budući da nisu svi jednako spremni za tu odluku potrebno im je pružiti pomoć u obliku profesionalne orijentacije.

5.2. Cilj i hipoteze istraživanja

Cilj je provedenog istraživanja ispitati iskustva učenika vezana uz provođenje profesionalne orijentacije tijekom školovanja te njihovo zadovoljstvo izborom studija. S obzirom na cilj istraživanja postavljene su dvije hipoteze (prva u nultom, a druga u afirmativnom obliku):

H1: Ne postoji značajna povezanost između provođenja profesionalne orijentacije u školi i zadovoljstva izborom studija.

H2: Ulogu pedagoga u profesionalnoj orijentaciji studenti procjenjuju značajnom.

5.3. Vrsta istraživanja

Ovo istraživanje je primijenjeno i empirijsko jer se, osim teorijski, i istraživanjem planira doći do „*novih spoznaja koje će služiti ostvarivanju praktičnih ciljeva*“ u radu pedagoga pri provedbi profesionalne orijentacije u školi (Mužić, 2004, 28). Metoda je deskriptivna (Mužić, 2004), a u obradi podataka korišten je kvantitativni pristup. Također, istraživanje je transverzalno jer se problemi proučavaju u određenom trenutku, a što se tiče vremenske usmjerenosti, istraživanje ovih problema odnosi se na sadašnjost.

5.4. Uzorak

Istraživanje je provedeno tijekom svibnja na namjernom uzorku, kojega čini 66 studenata prve godine preddiplomskog studija pedagogije, povijesti i psihologije na Filozofskom fakultetu

Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Konačan osnovni skup obuhvaćao je sve studente prve godine preddiplomskog studija na Filozofskom fakultetu istoimenog sveučilišta, a za potrebe istraživanja odabrani su studenti pedagogije, povijesti i psihologije, koji su u planiranom vremenu istraživanja bili dostupni. U istraživanju su dragovoljno sudjelovali oni studenti koji su u trenutku anketiranja bili prisutni na predavanju, a prije provedbe ankete bili su informirani o cilju istraživanja, zaštiti povjerljivosti podataka i ostalim etičkim zahtjevima.

5.5. Postupak i instrumenti prikupljanja podataka

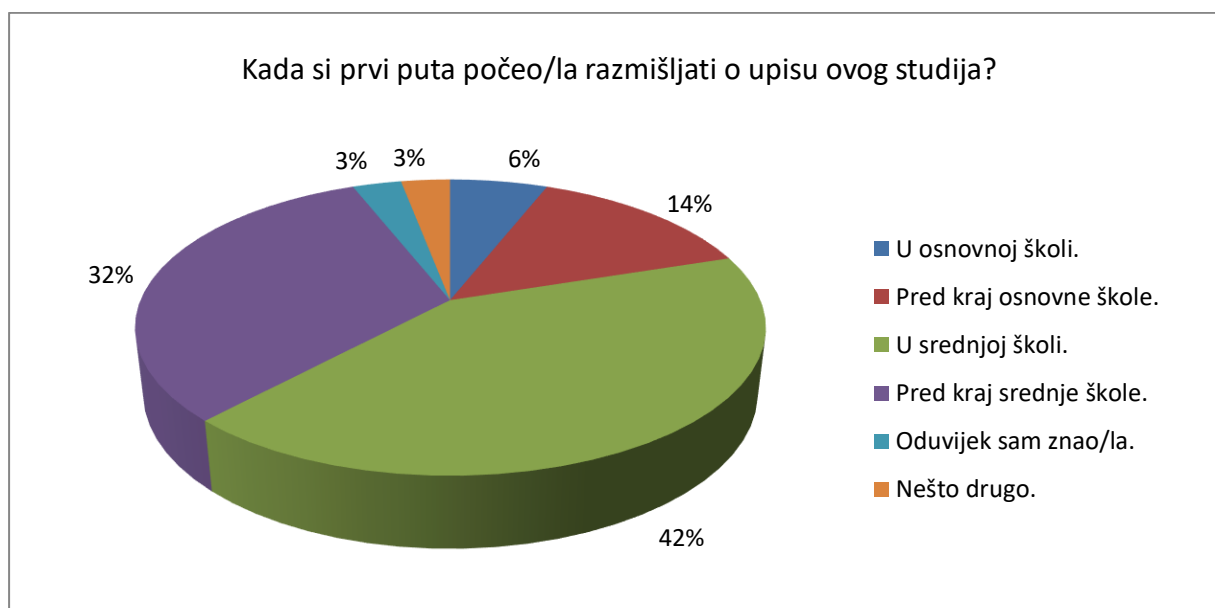
Za prikupljanje podataka o iskustvima učenika vezanim uz provođenje profesionalne orijentacije u njihovoj školi te njihovom zadovoljstvu izborom studija provedeno je anketiranje. Kao instrument prikupljanja podataka za potrebe istraživanja sastavljen je anketni upitnik (vidi Prilog 1.). Anketni upitnik sastojao se od pet dijelova. Prvim dijelom anketnog upitnika prikupljeni su opći podaci o studentima, odnosno podaci o njihovom prethodno završenom stupnju obrazovanja, studijskoj grupi te o tome jesu li ranije nešto studirali. Drugi dio anketnog upitnika odnosio se na odluku ispitanika o izboru studija, a sastojao se od šest pitanja zatvorenog tipa, jednog pitanja otvorenog tipa i jednog pitanja kombiniranog tipa. Treći dio anketnog upitnika odnosio se na iskustva ispitanika vezana uz provođenje profesionalne orijentacije tijekom njihovog prethodnog školovanja. Ovaj dio upitnika sastojao se od osam pitanja višestrukog izbora te dva pitanja kombiniranog tipa, u kojem su ispitanici trebali obrazložiti svoje odgovore. Četvrti dio anketnog upitnika odnosio se na ispitanikov doživljaj uloge pedagoga u njegovoj profesionalnoj orijentaciji, a sastojao se od sedam tvrdnji, konstruiranih u obliku Likertove skale procjene. Posljednji dio anketnog upitnika također se sastojao od sedam tvrdnji, konstruiranih u obliku Likertove skale procjene, a odnosio se na zadovoljstvo ispitanika izborom studija.

6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Opći podaci o sudionicima istraživanja prikupljeni su prvim dijelom anketnog upitnika. Podaci o studijskoj grupi pokazuju da je od ukupnog broja sudionika u istraživanju sudjelovao 21 student

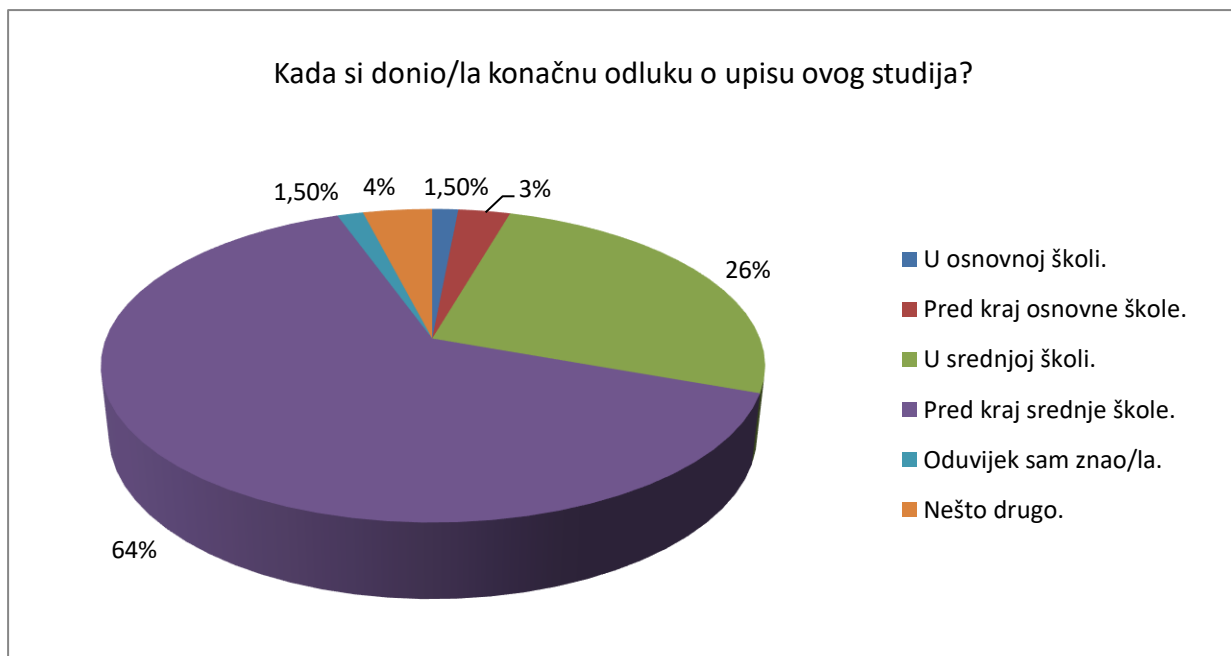
psihologije, 22 studenta dvopredmetnog studija povijesti koji povijest studiraju u kombinaciji s nekim od jezika (njemački jezik i književnost, engleski jezik i književnost, mađarski jezik i književnost te hrvatski jezik i književnost). Nadalje, 10 studenata kombinira studij povijesti sa studijem pedagogije, a preostalih 13 studenata dvopredmetnog studija pedagogije studiraju pedagogiju u kombinaciji s engleskim jezikom i književnosti ili hrvatskim jezikom i književnosti. Podaci o njihovom prethodno završenom stupnju obrazovanja pokazali su da je 89% sudionika završilo gimnaziju, a 11% sudionika neku četverogodišnju srednju školu. Nijedan sudionik nije završio trogodišnju srednju školu ili neki drugi oblik srednjoškolskog obrazovanja. Za 92% sudionika ovo je prvi studij, a 8% sudionika već je ranije studiralo nešto drugo. Kao razlog svoje odluke o izboru novog studija navode loš prijašnji izbor i nezadovoljstvo prethodnim studijem.

Drugim dijelom anketnog upitnika prikupljeni su podaci koji se odnose na odluku sudionika o izboru studija.

Grafikon 1. Odgovori sudionika na pitanje o tome kada su prvi puta počeli razmišljati o upisu ovog studija.

Iz grafikona je vidljivo da je najveći postotak sudionika prvi puta počeo razmišljati o upisu ovog studija za vrijeme srednje škole (42%) ili pred kraj srednje škole (32%). S druge strane, o upisu ovog studija 14% sudionika počelo je razmišljati pred kraj osnovne škole, a vrlo mali postotak sudionika (6%) za vrijeme osnovne škole, dok su samo dva studenta (3%) oduvijek znala da žele studirati baš to. Jedan student izjasnio se da nikada nije znao da će studirati baš ovaj studij, a drugi da je o upisu ovog studija počeo razmišljati netom prije prijave za upis na fakultet.

Grafikon 2. Odgovori sudionika na pitanje o tome kada su donijeli konačnu odluku o upisu ovog studija.

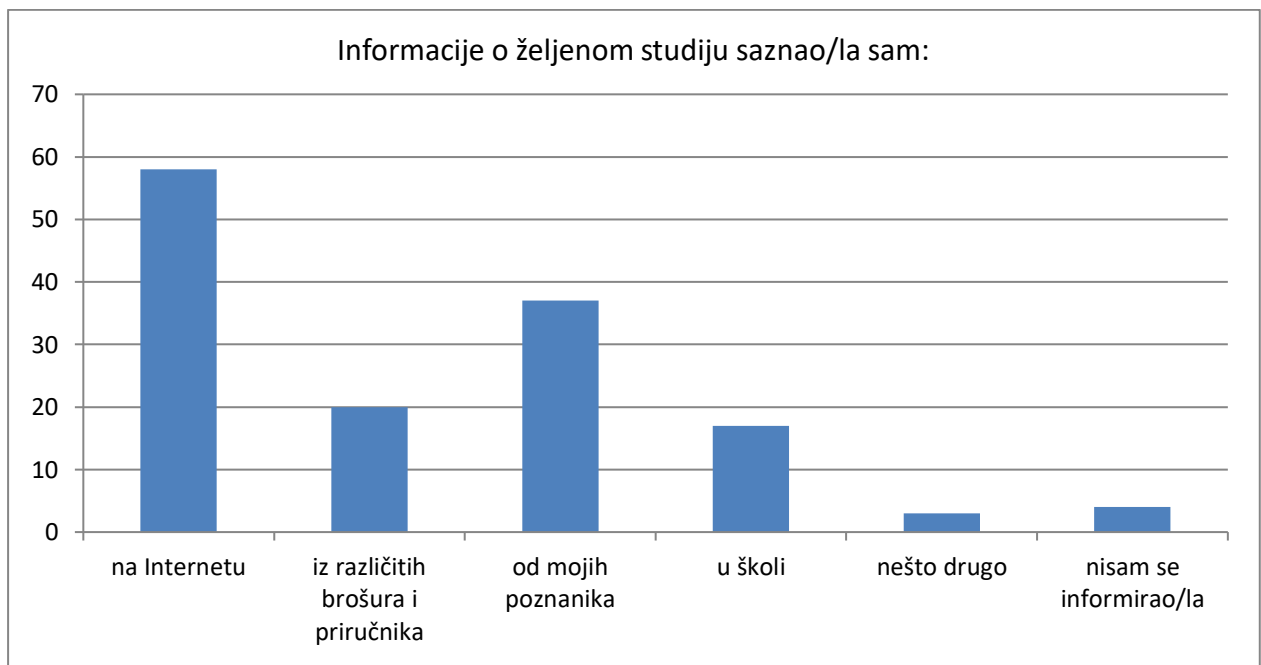
Što se tiče konačne odluke o upisu ovog studija, većina ju je sudionika donijela tijekom srednjoškolskog obrazovanja (64% pred kraj srednje škole, a 26% u srednjoj školi), a vrlo mali broj studenata konačnu je odluku donio za vrijeme osnovne škole (svega 3% sudionika pred kraj osnovne škole te samo jedan u osnovnoj školi). Jedan student izjasnio se da je oduvijek znao da će to studirati, dok su neki pojedinci, s druge strane, naveli da su konačnu odluku o upisu ovog studija donijeli onog trenutka kada su na njega primljeni, odnosno kada su shvatili da se ne pronalaze u onome što su tada studirali.

Na pitanje: „*Je li ti netko pomogao pri donošenju odluke o izboru studija?*“ više od polovice sudionika, njih 56%, dalo je negativan odgovor, dok je pozitivno odgovorilo preostalih 44%. Od sudionika je zatraženo da navedu tko im je pomogao pri donošenju odluke o izboru studija, a tri najčešća odgovora bili su roditelji, prijatelji i profesori. Osim njih, pomoć im je pružila uža i šira obitelj, a neki od pojedinačnih odgovora bili su i „*pedagogica*“, život i iskusnije osobe.

Rezultati su pokazali da je ovaj studij bio prvi izbor na listi željenih fakulteta za 86% studenata, a za ostalih 14% nije. Na pitanje: „*Zašto si odlučio/la upisati baš ovaj studij, a ne neki drugi?*“ studenti su najčešće odgovarali da ih zanima ono čime se njihov studij bavi, da je odabrani studij u skladu s njihovim interesima i sposobnostima, da oduvijek vole ono što trenutno studiraju te da se samo u tome vide u budućnosti. Nekolicina njih upisala je ovaj studij jer nije primljena na

željeni studij, ali i zbog toga što pojedine studijske smjerove ne mogu studirati samostalno, nego samo u kombinaciji s drugim studijskim smjerom.

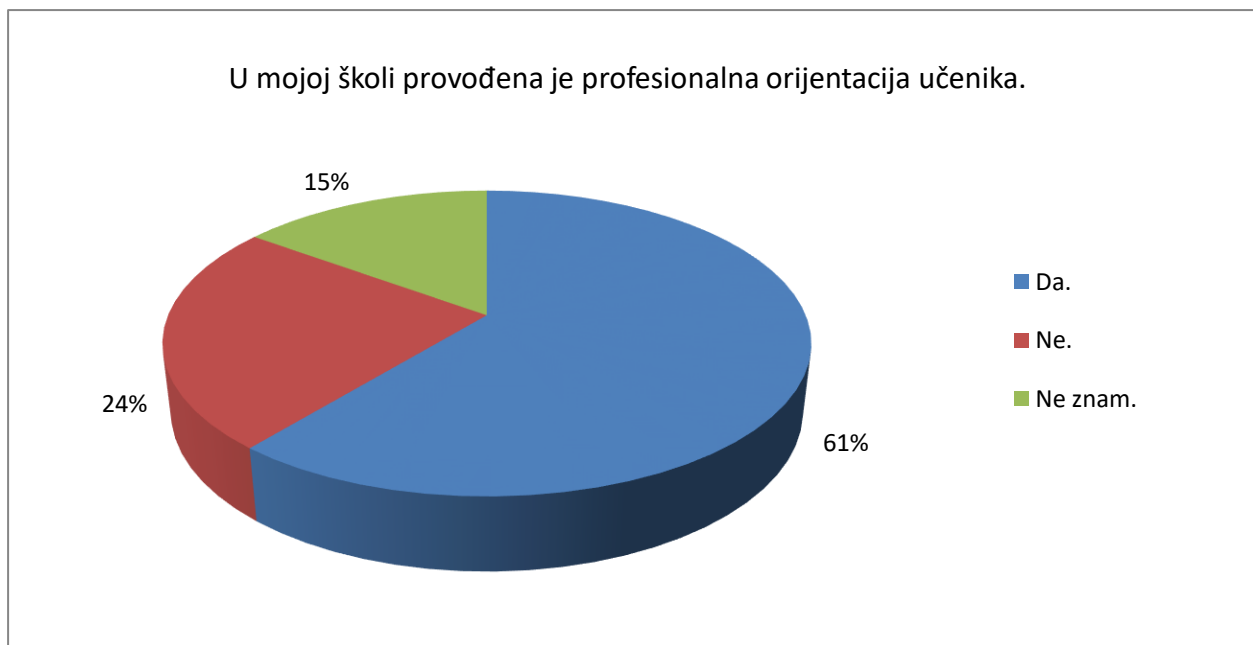
Većina sudionika, njih 94%, prije odabira željenog studija informirala se o njemu, dok se preostalih 6% o željenom studiju nije prethodno informiralo. Na pitanje o tome jesu li se o željenom studiju informirali samostalno i/ili uz pomoć drugih studenti su mogli zaokružiti više od jednog odgovora, a dobiveni rezultati pokazuju da ih se 47 samostalno informiralo o željenom studiju, 36 uz pomoć drugih, a 4 sudionika nije se informiralo o željenom studiju.

Grafikon 3. Odgovori sudionika na pitanje o tome pomoću kojih izvora su saznali informacije o željenom studiju.

Iz grafikona je vidljivo da je najveći broj sudionika informacije o željenom studiju saznalo na Internetu (58) i od svojih poznanika (37). Nadalje, podjednak je broj studenata koji su informacije o željenom studiju saznali iz različitih brošura i priručnika (20) te u školi (17). Odgovor „*nešto drugo*“ odabrala su 3 studenta, pri čemu se dvoje studenata izjasnilo da je informacije o željenom studiju dobilo od starijih studenata, a jedan student od roditelja. Rezultati pokazuju da se 4 sudionika nije informiralo o željenom studiju.

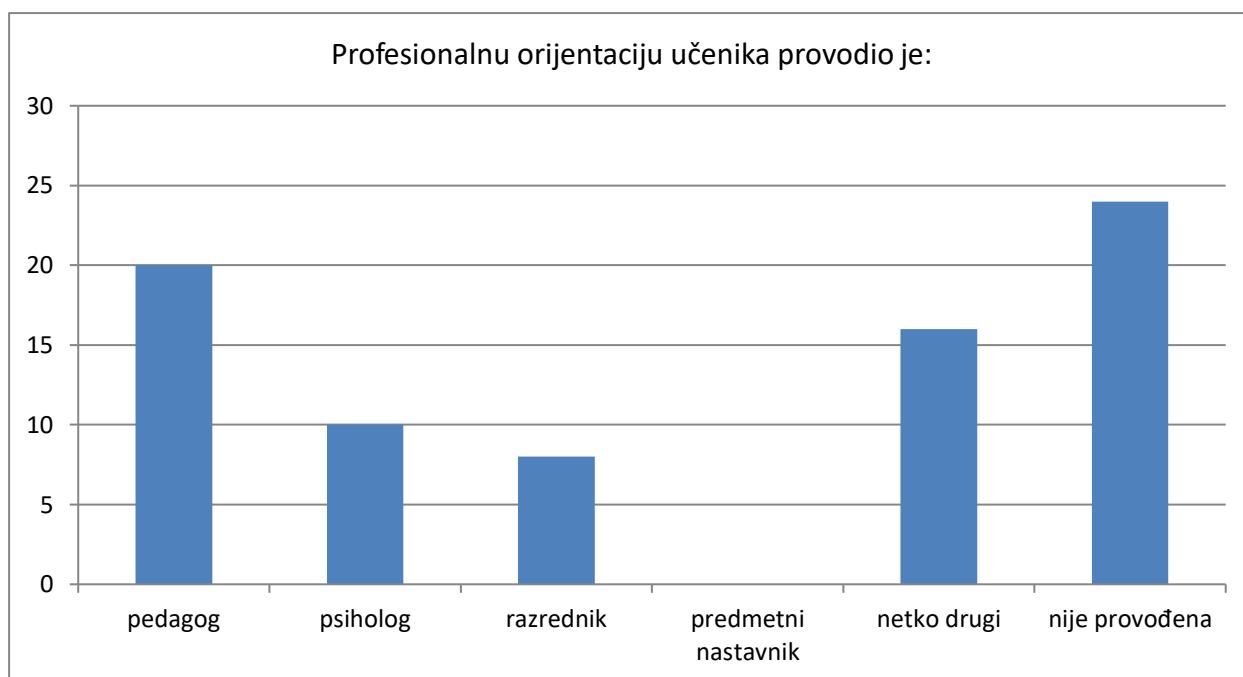
Trećim dijelom anketnog upitnika prikupljeni su podaci o iskustvima sudionika vezanim uz provođenje profesionalne orijentacije tijekom njihovog prethodnog školovanja.

Grafikon 4. Odgovori sudionika na pitanje o tome je li u njihovoj školi provođena profesionalna orijentacija učenika.

Iz rezultata prikazanih na Grafikonu 4. može se zaključiti da je profesionalna orijentacija učenika u školi u najvećem broju slučajeva provođena (61%). Međutim, u 24% slučajeva organizirana profesionalna orijentacija nije provođena, dok je 15% studenata odgovorilo da ne zna je li u njihovoj školi provođena profesionalna orijentacija učenika.

U 42% slučajeva profesionalna orijentacija učenika provođena je grupno, a u 11% slučajeva individualno. Samo se 11% studenata izjasnilo se da je profesionalna orijentacija učenika u njihovoj školi provođena i grupno i individualno. U čak 36% slučajeva profesionalna orijentacija učenika nije provođena. Što se tiče učestalosti provođenja aktivnosti profesionalne orijentacije učenika, najviše je studenata, njih 36%, odgovorilo da u njihovoj školi profesionalna orijentacija učenika uopće nije provođena, dok se gotovo jednak postotak, njih 35%, izjasnio da su u njihovoj školi aktivnosti profesionalne orijentacije učenika provođene na godišnjoj razini. Zabrinjavajuć je podatak da je u kategoriji „nešto drugo“ 11% studenata izjavilo kako su aktivnosti profesionalne orijentacije učenika provođene samo jednom tijekom njihovog školovanja, i to na kraju osnovne škole ili samo jednom u 4. razredu srednje škole. U 9% slučajeva aktivnosti profesionalne orijentacije učenika provođene su na razini polugodišta, u 6% slučajeva na mjesečnoj razini, a samo 3% studenata izjasnilo se da su u njihovoj školi aktivnosti profesionalne orijentacije učenika provođene na tjednoj razini.

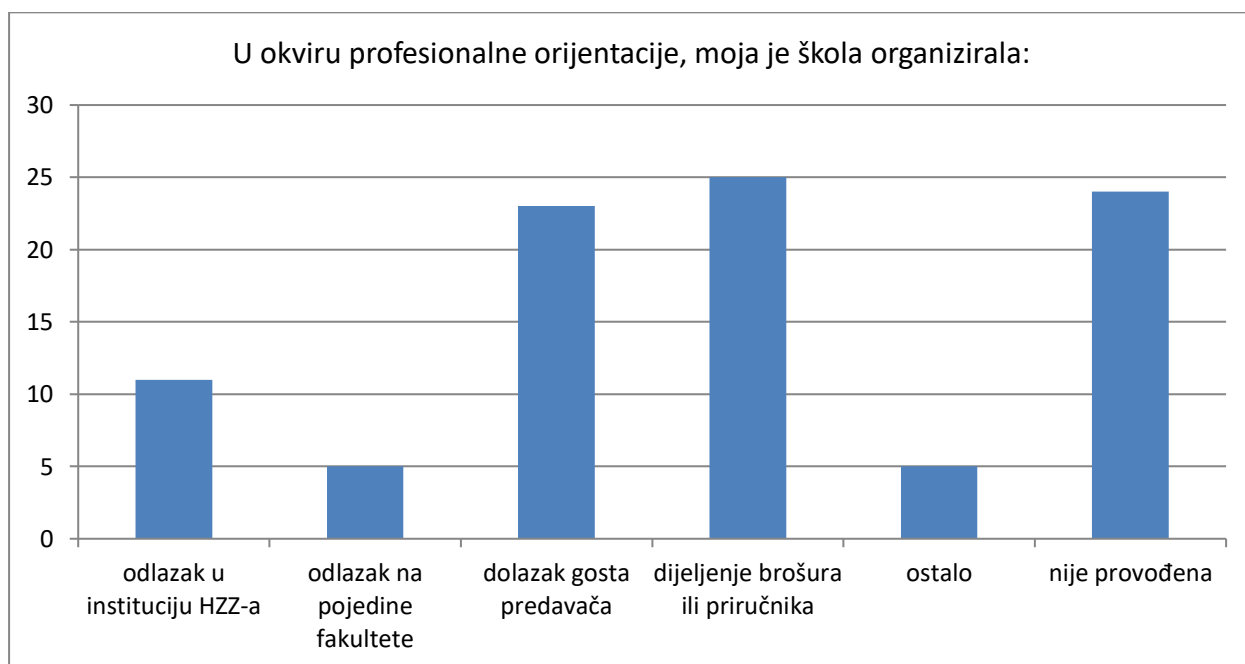

Grafikon 5. Odgovori sudionika na pitanje o tome tko je u njihovoj školi provodio profesionalnu orijentaciju učenika.

U 12. pitanju od sudionika je zatraženo da zaokruže osobe koje su provodile profesionalnu orijentaciju učenika u njihovoj školi, pri čemu su mogli zaokružiti više odgovara. Najviše studenata, njih 20, prepoznalo je pedagoga kao osobu koja je provodila profesionalnu orijentaciju učenika, a podjednak broj studenata navelo je psihologa (10) te razrednika (8). Nitko nije prepoznao predmetnog nastavnika kao osobu koja je provodila profesionalnu orijentaciju učenika. S druge strane, 16 studenata navelo je da je profesionalnu orijentaciju učenika u njihovoj školi provodio „netko drugi“, a najčešće su navodili da su to bile kvalificirane osobe za provođenje profesionalne orijentacije, ali ne znaju njihovu titulu, te osobe iz Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Neki od pojedinačnih odgovora bili su „*ravnatelji srednjih škola*“, „*studenti s fakulteta*“ te „*sajam fakulteta*“. 24 studenta izjavila su da u njihovoj školi nije provedena profesionalna orijentacija, stoga navedeni podatak pokazuje da je tome području potrebno posvetiti više stručne pozornosti.

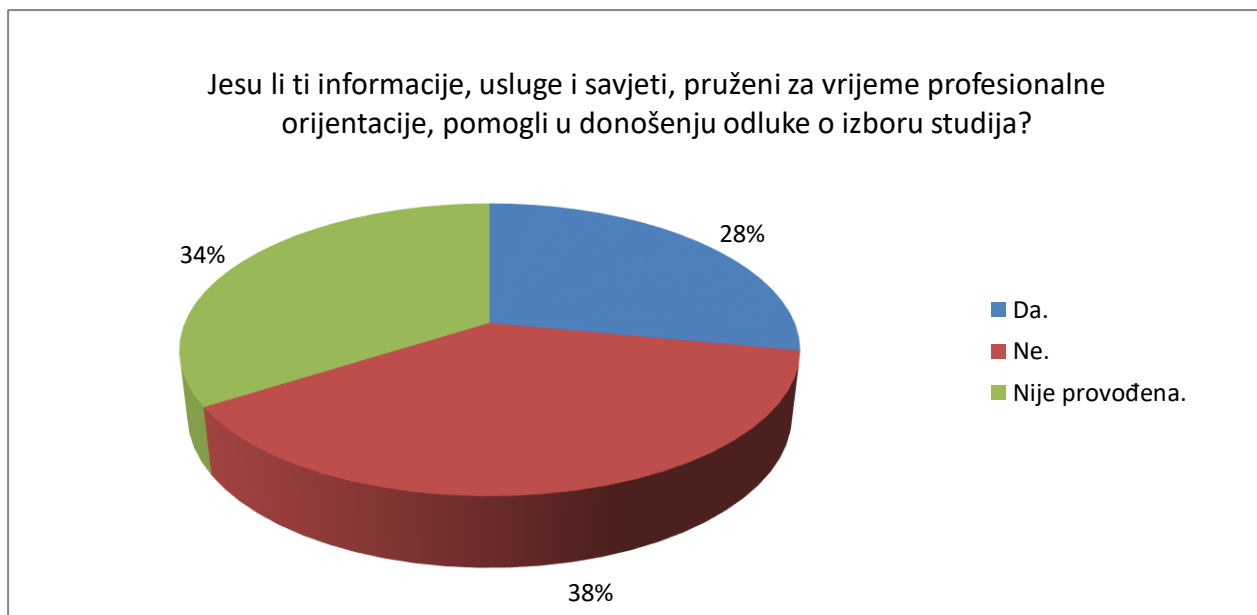
Kao odgovor na pitanje o tome u kojem je obliku provedena profesionalna orijentacija učenika u njihovoj školi, studenti su mogli zaokružiti više ponuđenih odgovora. Najveći se broj, njih 19, izjasnilo da je profesionalna orijentacija provedena na satu razredne zajednice, a nešto manje studenata, njih 17, navelo je da je profesionalna orijentacija provedena kao izvannastavna aktivnost. Provođenje profesionalne orijentacije u obliku individualnog savjetodavnog razgovora prepoznalo je 11 studenata, dok je njih 3 profesionalnu orijentaciju učenika prepoznalo kao

međupredmetnu temu. Jedan student naveo je da je u njegovoj školi profesionalna orijentacija provedena „u obliku predavanja na kojem nije bilo obvezno doći“, a 24 studenata izjasnilo se da profesionalna orijentacija učenika u njihovoj školi nije bila provođena.

Grafikon 6. Odgovori sudionika na tvrdnju: „U okviru profesionalne orijentacije, moja je škola organizirala:“.

Kao odgovor na tvrdnju: „U okviru profesionalne orijentacije, moja je škola organizirala:“, studenti su imali mogućnost zaokružiti više odgovora. Iz grafikona je vidljivo da su škole u najvećem broju slučajeva u okviru profesionalne orijentacije dijelile brošure i priručnike (25) te organizirale dolazak gosta predavača iz pojedine ustanove ili s fakulteta (23). Znatno manji broj sudionika, njih 11, izjavilo je da je njihova škola organizirala odlazak u Hrvatski zavod za zapošljavanje, dok je „odlazak na pojedine fakultete“ navelo njih 5. Također, 5 studenata kao odgovor je navelo „ostalo“, primjerice razgovor s bivšim učenicima/studentima i odlazak na sajam fakulteta. Da profesionalna orijentacija učenika u njihovoj školi nije bila provođena izjasnilo se 24 studenata.

Grafikon 7. Odgovori sudionika na pitanje o tome jesu li im informacije, usluge i savjeti, pruženi za vrijeme profesionalne orijentacije, pomogli u donošenju odluke o izboru studija.

Što se tiče donošenja odluke o izboru studija, rezultati prikazani na Grafikonu 7. pokazuju da se nešto više od jedne trećine sudionika, njih 38%, izjasnilo kako im informacije, usluge i savjeti, pruženi za vrijeme profesionalne orijentacije u tome nisu pomogli, dok se 28% njih izjasnilo suprotno. Međutim, u 34% slučajeva profesionalna orijentacija učenika u školi nije provođena.

Grafikon 8. Odgovori sudionika na pitanje o tome jesu li tijekom postupka profesionalne orijentacije saznali neke mogućnosti studiranja i zaposlenja o kojima prije nisu razmišljali.

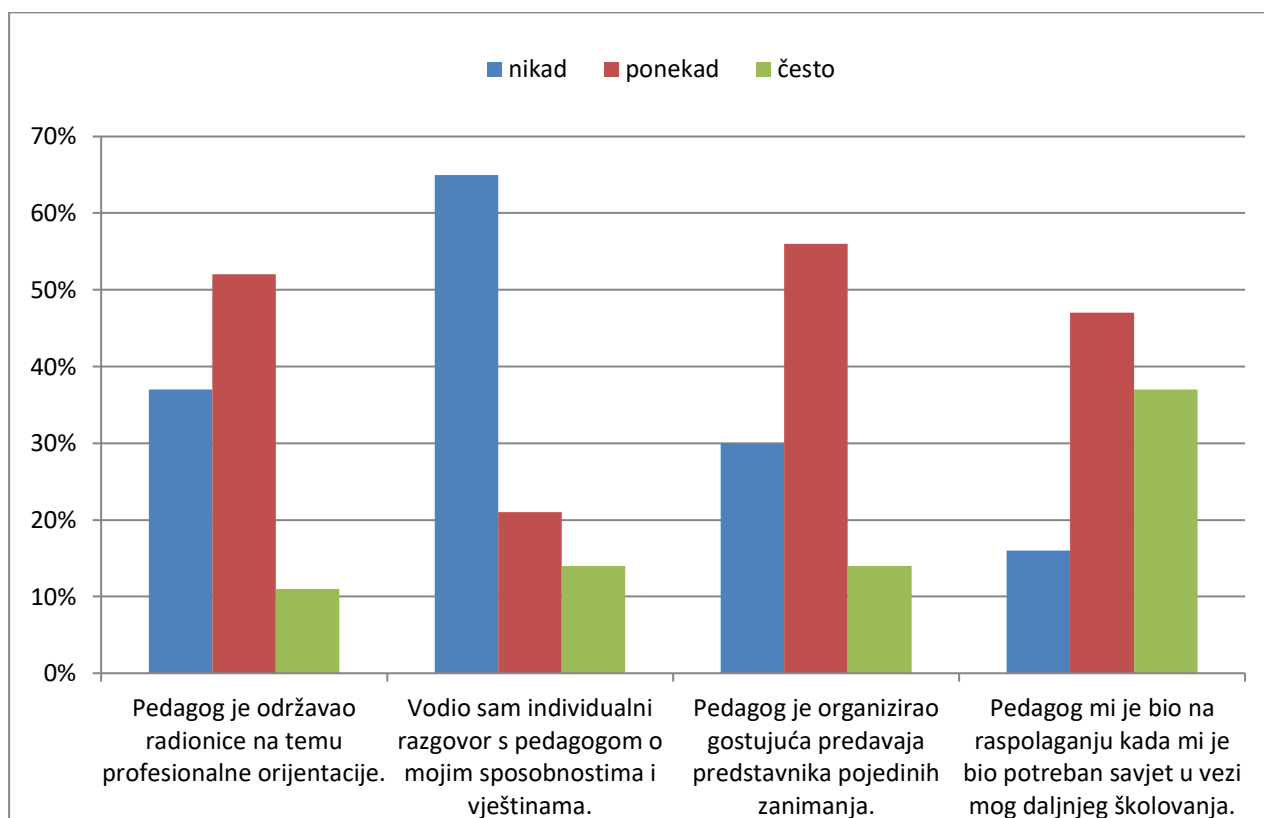
S druge strane, najveći postotak sudionika, njih 38%, na pitanje: „*Jesi li tijekom postupka profesionalne orijentacije saznao/la neke mogućnosti studiranja ili zaposlenja o kojima prije nisi razmišljao/la?*“ odgovorilo je potvrdno. Negativan odgovor na ovo pitanje dalo je 28% sudionika, dok preostalih 34% nije imalo organiziranu profesionalnu orijentaciju u svojoj školi.

Nešto manje od polovice studenata, njih 44%, smatra korisnim provođenje profesionalne orijentacije učenika u svojoj školi. Od njih je zatraženo da obrazlože odgovore. Studenti koji smatraju da je profesionalna orijentacija bila korisna svoj su odgovor obrazložili time što je pružila nove i korisne informacije vezane uz pojedine studije i mogućnost zapošljavanja nakon završetka studija te je, s druge strane, bila od velike pomoći pri donošenju konačne odluke jer je razjasnila brojne nejasnoće i pomogla onima koji su se dvoumili oko svog izbora. Međutim, 21% studenata smatra da provođenje profesionalne orijentacije učenika u njihovoj školi nije bilo korisno, a svoje odgovore obrazložili su većinom time da nisu dobili nikakve nove informacije o onome što ih je zapravo zanimalo. Za primjer se navode dva pojedinačna obrazloženja studenata: „*Smatram da nije korisna jer te „ti ljudi“ ne poznaju kao ti sam sebe i ne mogu na temelju upitnika ili sličnog zaključiti o tako nečemu.*“, „*Nije im se baš dalo to previše objašnjavati*“. S druge strane, 35% sudionika nije se moglo odlučiti je li provođenje profesionalne orijentacije bilo korisno ili ne. Budući da se nisu mogli odlučiti oko odgovora, čini se da nisu znali ni kako ga obrazložiti jer je obrazloženje odgovora dalo samo nekoliko sudionika, npr. „*Nekima je olakšala (jer nisu znali što bi upisali), a drugima je otežala jer je na kraju ispalo da su za totalno suprotnu profesiju od one koju žele.*“, „*Nedovoljno obrađena, površinska, demoralizirajuća.*“

Nadalje su sudionici, koji su se izjasnili da u njihovoj školi nije organizirana profesionalna orijentacija, upitani bi li voljeli da je ipak provedena. Velika većina, njih 21, odgovorila je da bi voljeli da je u njihovoj školi provedena profesionalna orijentacija, a svoj odgovor obrazložili su time da bi provođenjem profesionalne orijentacije saznali više novih, korisnih i kvalitetnijih informacija o pojedinim fakultetima, koje bi im olakšale odluku o upisu željenog studija. Tek nekolicina studenata smatra da provođenje profesionalne orijentacije učenika nije potrebno, a jedan od njih svoj je odgovor obrazložio ovako: „*Ne vjerujem da bi pedagogija ili bilo što adekvatno i točno opisala moju osobu do te mjere da bi mogla smjestiti meni idealno zanimanje.*“

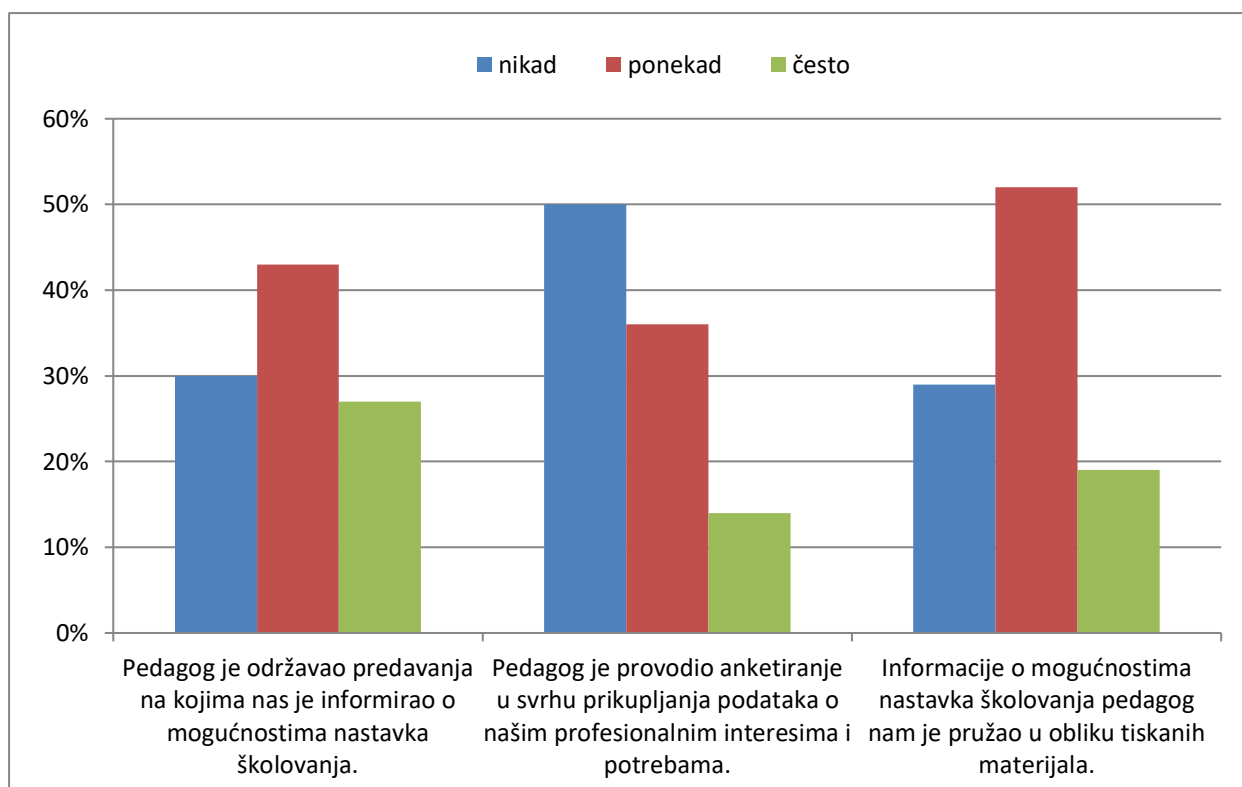
Četvrti dio anketnog upitnika odnosio se na doživljaj uloge pedagoga u profesionalnoj orijentaciji. Sudionicima je, u obliku Likertove skale procjene, postavljeno sedam tvrdnji, a od njih se očekivalo da zaokruže stupanj pojavljivanja svake pojedine tvrdnje. Značenje stupnjeva bilo je

sljedeće: 1 = nikad, 2 = rijetko, 3 = ponekad, 4 = često i 5 = vrlo često. Za potrebe analize rezultata stupnjevi 5 i 4 grupirani su u kategoriju *često*, stupnjevi 3 i 2 grupirani su u kategoriju *ponekad*, a stupanj 1 zadržao je značenje *nikad*.

Grafikon 9. Odgovori sudionika o doživljaju uloge pedagoga u profesionalnoj orijentaciji.

Iz grafikona je vidljivo da se više od polovice sudionika, njih 52%, izjasnilo da je pedagog ponekad održavao radionice na temu profesionalne orijentacije. Međutim, njih 37% izjasnilo se da pedagog to nikada nije činio, dok je u 11% slučajeva pedagog to činio često. U individualnom razgovoru s pedagogom o sposobnostima i vještinama nikada nije sudjelovalo 65% studenata, 21% je navelo ponekad, a 14% je često sudjelovalo u takvim razgovorima. Pedagog je u 56% slučajeva ponekad organizirao gostujuća predavanja predstavnika pojedinih zanimanja (npr. književnika, liječnika, inženjera, sveučilišnih profesora i dr.), u 30% slučajeva nije ih organizirao nikad, dok ih je u 14% slučajeva organizirao često. 47% sudionika izjasnilo se da im je pedagog samo ponekad bio na raspolaganju kada im je bio potreban savjet u vezi njihovog daljnjeg školovanja, a njih 37% navelo je da im je pedagog često bio na raspolaganju. Također, 16% sudionika izjasnilo se da im pedagog nikada nije bio na raspolaganju kada im je bio potreban savjet u vezi daljnjeg školovanja.

Grafikon 10. Odgovori sudionika o doživljaju uloge pedagoga u profesionalnoj orijentaciji.

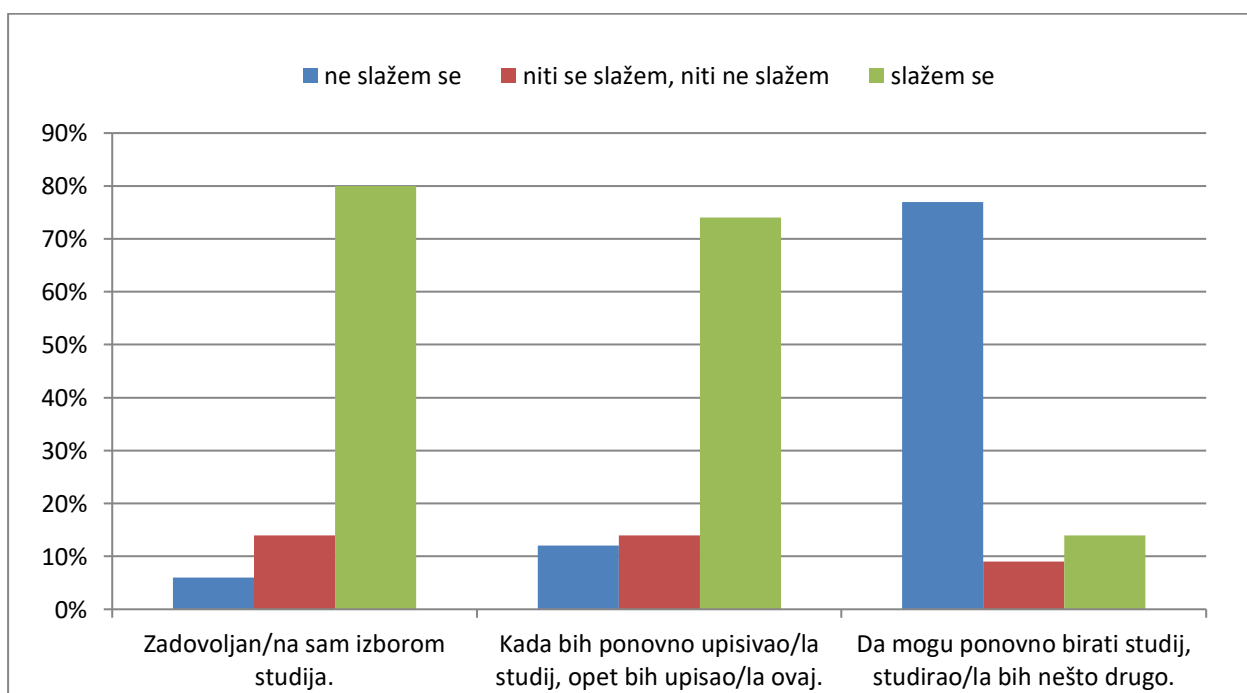
Nadalje, u pitanju o tome koliko je pedagog održavao predavanja o profesionalnoj orijentaciji, 43% sudionika odgovorilo je ponekad, a nikada i često odgovorio je podjednak broj – oko 30% sudionika. Točno polovica sudionika, njih 50%, zaokružila je stupanj „*nikad*“ uz tvrdnju: „*Pedagog/pedagoginja je provodio/la anketiranje u svrhu prikupljanja podataka o našim profesionalnim interesima i potrebama.*“ Nešto je manji postotak onih kod kojih je pedagog ponekad provodio anketiranje, i iznosi 36%, a svega 14% sudionika navelo je da je pedagog često provodio anketiranje u svrhu prikupljanja podataka o njihovim profesionalnim interesima i potrebama. Polovica sudionika, njih 52%, izjasnilo se da je pedagog informacije o mogućnostima nastavka školovanja samo ponekad pružao u obliku tiskanih materijala, poput letaka, brošura, knjiga i dr. Nikada to nije činio u 29% slučajeva, dok je u 19% to činio često.

Posljednji dio anketnog upitnika odnosio se na zadovoljstvo sudionika izborom studija. Sudionicima je, u obliku Likertove skale procjene, postavljeno sedam tvrdnji, a od njih se očekivalo da zaokruže stupanj slaganja sa sadržajem svake pojedine tvrdnje. Značenje stupnjeva bilo je sljedeće: 1 = uopće se ne slažem, 2 = ne slažem se, 3 = niti se slažem, niti ne slažem, 4 = slažem se i 5 = potpuno se slažem. Za potrebe analize rezultata stupnjevi 1 i 2 grupirani su u kategoriju *ne slažem se*, stupanj 3 imao je značenje *niti se slažem, niti ne slažem*, a stupnjevi 4 i 5 grupirani su u kategoriju *slažem se*.

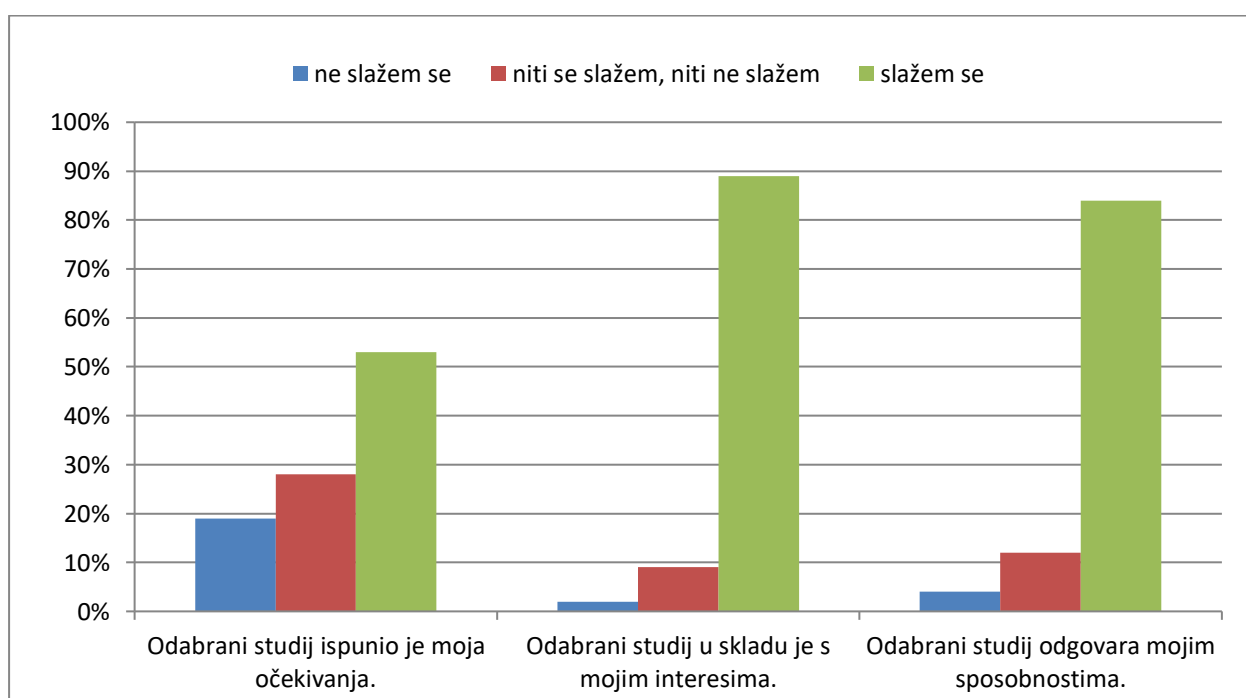
Grafikon 11. Stupanj slaganja sudionika s tvrdnjom da je pedagog imao značajnu ulogu u njihovoj profesionalnoj orijentaciji.

Na temelju prikazanih rezultata može se zaključiti da većina studenata, njih 83%, ulogu pedagoga u profesionalnoj orijentaciji ne procjenjuje značajnom. Međutim, 4% studenata smatra da je pedagog imao značajnu ulogu u njihovoj profesionalnoj orijentaciji, dok se preostalih 13% s navedenom tvrdnjom niti slaže, niti ne slaže.

Grafikon 12. Stupanj slaganja sudionika s tvrdnjama koje se odnose na njihovo zadovoljstvo izborom studija.

Što se tiče zadovoljstva izborom studija, 80% studenata izjasnilo se da je zadovoljno izborom studija, dok istim nije zadovoljno njih 6%. Preostalih 14% s navedenom se tvrdnjom niti slaže, niti ne slaže. Dvije trećine, njih 74%, izrazilo je svoje slaganje s tvrdnjom: „Kada bih ponovno upisivao/la studij, opet bih upisao/la ovaj.“. S navedenom se tvrdnjom niti slaže, niti ne slaže 14% studenata, dok je preostalih 12% izrazilo svoje neslaganje. U anketnom upitniku sudionicima je postavljena i kontrolna tvrdnja: „Da mogu ponovno birati studij, studirao/la bih nešto drugo.“ Njome su potvrđeni odgovori sudionika iz prethodne tvrdnje jer je najveći postotak, njih 77%, izrazilo je svoje neslaganje s navedenom tvrdnjom, dok je svoje slaganje izrazilo njih 14%. Preostalih 9% sudionika s navedenom se tvrdnjom niti slaže, niti ne slaže.

Grafikon 13. Stupanj slaganja sudionika s tvrdnjama o tome je li odabrani studij ispunio njihova očekivanja te je li u skladu s njihovim interesima i sposobnostima.

Iz grafikona je vidljivo da je odabrani studij ispunio očekivanja za 53% studenata, dok za njih 19% njih nije. 28% studenata s navedenom tvrdnjom niti slaže, niti ne slaže. Da je odabrani studij u skladu s njihovim interesima izjasnilo se 89% sudionika. S druge strane, samo 2% ne slaže se s navedenom tvrdnjom, dok se preostalih 9% sudionika s navedenom tvrdnjom niti slaže, niti ne slaže. Gotovo su jednaki odgovori na tvrdnju: „Odabrani studij odgovara mojim sposobnostima.“ Naime, 84% sudionika izrazilo je svoje slaganje s navedenom tvrdnjom, 12% sudionika s navedenom se tvrdnjom niti slaže, niti ne slaže, dok se samo 4% izjasnilo da odabrani studij ne odgovara njihovim sposobnostima.

7. INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Nakon statističke obrade podataka, koji su prikupljeni provedbom anketnog upitnika o zadovoljstvu izborom studija, dobiveni rezultati idu u prilog postavljenoj hipotezi da ne postoji značajna povezanost između provođenja profesionalne orijentacije u školi i zadovoljstva učenika izborom studija. Više od polovice sudionika izjavilo da je u njihovoj školi provedena profesionalna orijentacija učenika, ali, s druge strane, velik je broj onih sudionika kod kojih profesionalna orijentacija učenika nije provedena ili je kao takvu nisu znali prepoznati. Međutim, iako je profesionalna orijentacija učenika u školi uglavnom provedena, mnogi učenici nisu osvijestili važnost pravovremenog donošenja profesionalne odluke. To potvrđuje činjenica da je čak 70% njih o upisu željenog studija počelo razmišljati tek za vrijeme srednje škole, odnosno pred kraj srednje škole, a postotak sudionika koji su konačnu odluku o upisu ovog studija donijeli u istom tom razdoblju iznosi visokih 90%. Ta činjenica još više dobiva na važnosti ako se uzme u obzir da je 89% sudionika završilo gimnaziju, nakon koje se očekuje da će učenici nastaviti školovanje na nekom od fakulteta. Profesionalna orijentacija učenika u najvećem je broju slučajeva provedena grupno i to na satu razredne zajednice te kao izvannastavna aktivnost, a najveći broj studenata izjasnio se da je njihova škola u okviru profesionalne orijentacije dijelila brošure ili priručnike te organizirala dolazak gosta predavača iz pojedine ustanove ili s fakulteta. Međutim, iako su ove činjenice vrlo pozitivne, ne smije se zanemariti podatak da jedna trećina sudionika nije imala mogućnost profesionalne orijentacije u svojoj školi što znači da je u ovome području školskog kurikulumu potrebno više stručnog rada i pozornosti. Nadalje, veći je postotak onih studenata kojima informacije, usluge i savjeti, pruženi za vrijeme profesionalne orijentacije, nisu pomogli u donošenju odluke o izboru studija, nego onih kojima su pomogle. S druge strane, broj studenata koji su se izjasnili da su tijekom postupka profesionalne orijentacije saznali neke mogućnosti studiranja ili zaposlenja o kojima prije nisu razmišljali, veći je od broja onih koji su izjavili suprotno. Studenti su upravo pružanje novih i korisnih informacija vezanih uz pojedine studije i mogućnost zapošljavanja nakon završetka studija, kao i pomoć pri donošenju konačne profesionalne odluke, naveli kao glavne argumente kojima potkrepljuju svoj odgovor da je profesionalna orijentacija u njihovoj školi bila korisna. Iste ove argumente naveli su i studenti u čijim školama profesionalna orijentacija učenika nije provedena, ali kao razloge zbog kojih bi voljeli da je provedena. Jednako kao što Jurić (2004) smatra da je zahtjev za provođenjem profesionalnog informiranja i savjetovanja od prvog dana školovanja opravdan time što osnovnu školu pohađaju svi oni koji se pripremaju za budući poziv, smatram da je opravdan i time što postoje učenici koji iskazuju želju za njezinim provođenjem, kao i oni koji profesionalnu

orijentaciju smatraju korisnom. Treba naglasiti da se jedna trećina sudionika nije mogla odlučiti je li provođenje profesionalne orijentacije u njihovoj školi bilo korisno ili ne, a 21% njih ne smatraju korisnom niti potrebnom. Iako su mišljenja studenata o korisnosti profesionalne orijentacije podijeljena, zadovoljstvo izborom studija izrazilo je 80% studenata, što ide u prilog hipotezi da ne postoji značajna povezanost između provođenja profesionalne orijentacije i zadovoljstva učenika izborom studija. Zadovoljstvo učenika izborom škole ili zanimanja uvjetovano je donošenjem realne profesionalne odluke, odnosno one odluke koja je oslonjena na sposobnosti i interese učenika. Budući da je 89% studenata izjavilo da je odabrani studij u skladu s njihovim interesima, a 84% da je u skladu s njihovim sposobnostima ne iznenađuje tako veliki postotak studenata koji su zadovoljni izborom studija. Kako bi se potvrdila valjanost ovih odgovora, studentima su postavljena dva kontrolna pitanja, a dobiveni rezultati pokazali su da je 74% studenata izrazilo svoje slaganje s tvrdnjom: „*Kada bih ponovno upisivao/la ovaj studij, opet bih upisao/la ovaj.*“, a s tvrdnjom: „*Da mogu ponovno birati studij, studirao/la bih nešto drugo.*“ svoje neslaganje izrazilo je 77% studenata. Ovi su podaci vrlo važni, osobito ako se uzme u obzir činjenica da je za 86% studenata ovaj studij bio prvi izbor na listi prioriteta željenih fakulteta te da su kao razloge upisa ovog studija sudionici najčešće navodili da ih zanima ono čime se njihov studij bavi, da je odabrani studij u skladu s njihovim interesima i sposobnostima te da oduvijek vole ono što trenutno studiraju i da se samo u tome vide u budućnosti. Međutim, iako je velika većina sudionika izrazila svoje zadovoljstvo izborom studija, odabrani studij ispunio je očekivanja u samo 53% slučajeva. To može značiti da su studenti imali veća očekivanja od odabranog studija jer prije samog upisa nisu imali dovoljno znanja i nisu bilo dovoljno upućeni u ono što ih čeka. Upravo se u tome očituje važnost informiranosti o pojedinim zanimanjima, kako bi učenici na vrijeme saznali one informacije koje iz zanimaju i koje im pri odabiru mogu biti od koristi. Međutim, iako rezultati istraživanja pokazuju da se 94% sudionika prije odabira željenog studija informiralo o njemu, najviše njih (71%) to je činilo samostalno. Nadalje, najveći broj sudionika informacije o željenom studiju saznalo je na Internetu ili od svojih poznanika, što su relativno sigurni izvori informacija, a upitna je i točnost te kvaliteta samih informacija. Samo je 17 sudionika informacije o željenom studiju dobilo u školi, što je vrlo zabrinjavajući podatak i treba ozbiljno poraditi na tome da se profesionalna orijentacija učenika počne aktivnije provoditi u svim školama, a ne da ostane samo formalnost navedena u temeljnim dokumentima škole. Tome bi pomoglo i kvalitetno vrednovanje učinjenoga koje bi pokazalo u kojim se dijelovima treba unapređivati ili pružiti više aktivnosti. S druge strane, rezultati su pokazali da su sudionicima, pri donošenju odluke o izboru studija, osim škole pomogli članovi obitelji te prijatelji. Upravo ova tri vanjska čimbenika Perin (2012) navodi kao one koji imaju najveći utjecaj na profesionalno usmjeravanje mladih. Međutim, iako je pomoć

obitelji i prijatelja poželjna, ona ipak nije dovoljno stručna pa i ovdje do izražaja dolazi važnost provođenja profesionalne orijentacije u školi, jer su u njoj zaposleni stručnjaci – pedagozi i psiholozi, koji svojom profesionalnošću daju značajan doprinos profesionalnoj orijentaciji učenika. Sudionici su naveli da su profesionalnu orijentaciju, osim stručnih suradnika provodili i razrednici te druge stručne osobe iz Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Što se tiče neposrednog rada s učenicima, rezultati su pokazali da je pedagog, od svih navedenih poslova na profesionalnoj orijentaciji učenika, najčešće učenicima bio na raspolaganju kada su zatrebali savjet u vezi daljnjeg školovanja, a često je održavao i predavanja na kojima ih je informirao o mogućnostima nastavka školovanja. Pedagog je u najvećem broju slučajeva samo ponekad organizirao gostujuća predavanja predstavnika pojedinih zanimanja, održavao radionice na temu profesionalne orijentacije te putem tiskanih materijala informirao učenike o mogućnostima nastavka školovanja. U 50% slučajeva pedagog nikada nije provodio anketiranje u svrhu prikupljanja podataka o profesionalnim interesima i potrebama učenika, a još je veći postotak sudionika (65%) koji nikada nisu sudjelovali u individualnom razgovoru s pedagogom o svojim sposobnostima i vještinama. U skladu s ovim odgovorima je stupanj slaganja sudionika s tvrdnjom: „*Pedagog/pedagoginja je imao/la značajnu ulogu u mojoj profesionalnoj orijentaciji.*“ s kojom se nije složilo 83% ispitanika. Drugim riječima, dobiveni rezultati opovrgavaju hipotezu da ulogu pedagoga u profesionalnoj orijentaciji studenti procjenjuju značajnom. Međutim, treba imati na umu da pedagog, kao najšire profiliran stručni suradnik, obavlja mnoge poslove u školi pri čemu surađuje i s drugim subjektima. Iz objektivnih razloga pedagog nije u mogućnosti sav odgojno-obrazovni rad s učenicima obaviti neposrednim radom s njima, već te poslove izvršava i posredno, surađujući s učiteljima/nastavnicima i razrednicima. Stoga ne treba zanemariti činjenicu da se učenici premalo susreću s pedagogom da bi njegovu ulogu u profesionalnoj orijentaciji mogli ocijeniti značajnom. Naime, 36% sudionika istaknulo je da u njihovoj školi nije organizirana profesionalna orijentacija učenika, a u onim školama gdje je bila organizirana u 35% slučajeva provedena je na godišnjoj razini. Samim time što su aktivnosti profesionalne orijentacije uglavnom provedene na godišnjoj razini, stupanj pojavljivanja određenih aktivnosti niti ne može biti visok. Upravo zato što osobe zadužene za profesionalnu orijentaciju učenika premalo vremena provode s njima, ne mogu dovoljno dobro upoznati svakog od njih, što za posljedicu ima nezadovoljstvo učenika i njihovo nepovjerenje prema profesionalnoj orijentaciji. Iz svega navedenoga može se zaključiti da se profesionalna orijentacije učenika u školi ipak provodi te da ju provode uglavnom pedagozi i nešto manje psiholozi, ali zbog opsega posla to ne čine kontinuirano nego samo povremeno, a samim time i nedovoljno. Stoga, kako bi mišljenje jednog studenta da je profesionalna orijentacija „*nedovoljno obrađena, površinska, demoralizirajuća*“ ostalo samo pojedinačno upozorenje, a ne

pravilo, treba što prije započeti sa sustavnim provođenjem aktivnosti profesionalne orijentacije učenika u školi za čiju će provedbu biti odgovorni svi odgojno-obrazovni djelatnici, a stručni suradnik pedagog će u okviru svojih funkcija koordiniranja i savjetovanja predvoditi to važno kurikulumsko područje.

ZAKLJUČAK

Donošenje realne profesionalne odluke zahtjeva od pojedinca poznavanje vlastitih interesa, potreba i sposobnosti kako bi ih mogao uskladiti sa zahtjevima pojedinog zanimanja. Velika ponuda mogućnosti školovanja i nedovoljna informiranost o njima dodatno otežava donošenje ispravne odluke, stoga je učenicima potrebno pružiti profesionalnu pomoć. Profesionalna orijentacija obuhvaća profesionalno informiranje o svijetu rada i zahtjevima pojedinih zanimanja, profesionalno savjetovanje, odnosno pomoć pri usklađivanju profesionalnih interesa sa sposobnostima i zahtjevima zanimanja te praćenje učenika s ciljem upoznavanja i razvijanja njegovih jačih strana. Međutim, stalne promjene u društvu dovode i do neprestanih promjena u svijetu rada pa je pojedincima potrebno usmjeravanje tijekom cjeloživotnog profesionalnog razvoja. Time je profesionalna orijentacija dobila cjeloživotnu perspektivu, a Hrvatski zavod za zapošljavanje prepoznat je kao glavni nositelj tih aktivnosti. Važan čimbenik profesionalnog usmjeravanja učenika je i obitelj, čiji je najveći značaj u pružanju podrške i iskustvenih savjeta, a budući da nema dovoljno znanja za kvalitetno pružanje pomoći, ulogu pružanja profesionalne pomoći učenicima preuzima škola. Škola, odnosno stručni suradnici i učitelji/nastavnici imaju zakonski utemeljene obveze i prava u području profesionalne orijentacije. Neposrednim radom s učenicima pedagog ostvaruje najvažniji preduvjet uspješne profesionalne orijentacije, upoznaje potrebe, interese i sposobnosti učenika, a s druge strane, preko učitelja i nastave posredno pomaže učenicima u razmišljanju o tome što bi mogli postati, čime utječe na uspjeh profesionalne orijentacije u školi. Ovim istraživanjem željelo se utvrditi postoji li povezanost između provođenja profesionalne orijentacije u školi i zadovoljstva učenika izborom studija te ispitati mišljenje studenata o važnosti uloge pedagoga u profesionalnoj orijentaciji. Rezultati istraživanja pokazali su kako su mišljenja studenata o korisnosti profesionalne orijentacije podijeljena, ali zadovoljstvo izborom studija izrazilo je njih 80%, te je pozitivno potkrijepljena hipoteza da ne postoji značajna povezanost između provođenja profesionalne orijentacije i zadovoljstva učenika izborom studija. Iako ulogu pedagoga u profesionalnoj orijentaciji studenti ne procjenjuju značajnom, iz dobivenih rezultata može se zaključiti da u školama postoji organizirana profesionalna orijentacija učenika, koju uglavnom provode stručni suradnici, najčešće pedagog, ali budući da, iz objektivnih razloga, veliki dio svoga posla pedagog obavlja posredno, surađujući s drugim subjektima, učenici se s njim ne susreću dovoljno često da bi njegovu ulogu procijenili značajnom. Rezultati ovoga istraživanja mogu usmjeriti pedagoge da u području profesionalne orijentacije osnaže svoje djelovanje u odnosu na učenike i u partnerskom odnosu sa svim sudionicima kurikuluma pridonesu većoj kvaliteti ove važne zadaće.

LITERATURA

Babarović, T., Šverko, I. (2011). Profesionalna zrelost učenika viših razreda osnovnih škola. *Suvremena psihologija*, 11(1), 91-109.

Bogdanović, M. (2009). Prilog primarnoj profesionalnoj orijentaciji: kako do bolje povezanosti sa stvarnim životom?. *Napredak*, 150(2), 224-249.

Dubravac Šigir, M. (2011). Profesionalno usmjeravanje u obrazovnom sustavu. U: Skupina autora, *80 godina cjeloživotnog profesionalnog usmjeravanja u Republici Hrvatskoj: Novi izazovi i pristupi*. Zagreb: Hrvatski zavod za zapošljavanje, 17-25.

Gregurović, M., Lukić, N. (2014). *Istraživanje postojećih kapaciteta osnovnih i srednjih škola za provedbu profesionalnog usmjeravanja*. Zagreb: Agencija za mobilnost i programe Europske unije.

Hrvatski zavod za zapošljavanje (2010). *Anketa o profesionalnim namjerama učenika 8. razreda osnovne škole – školska godina 2009./2010. i 2010./2011.*
(http://www.hzz.hr/UserDocsImages/Ankete_o_prof.namjerama_ucenika_osnovne_skole_u_sk.god.2009-2010_i_2010-2011.pdf, 2.3.2015.)

Hrvatski zavod za zapošljavanje (2010a). *Anketa o profesionalnim namjerama učenika završnih razreda srednje škole – školska godina 2009./2010. i 2010./2011.*
(http://www.hzz.hr/UserDocsImages/Ankete_o_prof.namjerama_ucenika_srednje_skole_u_sk.god.2009-2010_i_2010-2011.pdf, 2.3.2015.)

Hrvatski zavod za zapošljavanje (2011). *Anketa o profesionalnim namjerama učenika 8. razreda osnovne škole – školska godina 2011./2012.*
(http://www.hzz.hr/UserDocsImages/Ankete_o_prof.namjerama_ucenika_osnovne_skole_u_sk.god.2011-2012.pdf, 2.3.2015.)

Hrvatski zavod za zapošljavanje (2011a). *Anketa o profesionalnim namjerama učenika završnih razreda srednje škole – školska godina 2011./2012.*
(http://www.hzz.hr/UserDocsImages/Ankete_o_prof.namjerama_ucenika_srednje_skole_u_sk.god.2011-2012.pdf, 2.3.2015.)

Jelavić, F. (1996). *Kako (pravilno) izabrati zanimanje*. Đakovo: Tempo.

Jurić, V. (2004). *Metodika rada školskog pedagoga*. Zagreb: Školska knjiga.

Jurić, V. i sur. (2001). *Koncepcija razvojno-pedagoške djelatnosti stručnih suradnika*. Zagreb: Hrvatski pedagoško – književni zbor.

Krapić, N., Kardum, I., Kristofić, B. (2008), Odnos crta ličnosti i sposobnosti s profesionalnim interesima. *Psihologijske teme*, 17(1), 75-91.

Lančić, F., Majski - Cesarec, S., Musil, V. (2010). Školsko i profesionalno usmjeravanje učenika s kroničnim bolestima i drugim poremaćajima zdravlja. *Arhiv za higijenu rada i toksikologiju*, 61(3), 323-332.

Mužić, V. (2004). *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Educa.

Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (2010). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.

Nastavni plan i program za osnovnu školu (2006). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.

Pajević, D. (1985). *Izbor zanimanja*. Beograd: Zaštita rada.

Pažin-Ilakovac, R. (2012). Školski pedagog u kurikulumu usmjerenome prema učeniku. *Školski vjesnik*, 61(1-2), 27-40.

Perin, V. (2012). Profesionalno usmjeravanje – uloga i odgovornost škole, *Školski vjesnik*, 61(4), 511-524.

Perry, N., VanZandt, Z. (1999). *Razmisli o budućnosti. Školski program profesionalnog razvoja za osnovne škole*. Zagreb: Razbor.

Perry, N., VanZandt, Z. (1999a). *Usredotoči se na budućnost: Školski program profesionalnog razvoja za srednje škole*. Zagreb: Razbor.

Profesionalna orijentacija: pet koraka do odluke o školi i zanimanju.

(<http://www.fzzz.ba/publikacije/Prirucnik%20za%20trenereweb.pdf>, 19.1.2015.)

Program profesionalne orijentacije učenika (2012).

(https://www.google.hr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CBsQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.bpkg.gov.ba%2Fmedia%2Fimages%2F2012%2F04%2Fprogram-profesionalne-orijentacije-konacni.doc.doc&ei=_uYKVaqnBMXAPK-

ygOAM&usg=AFQjCNEMU78baP8qWym2g0snluIxi0gOJQ&sig2=olvywXEZm2Ubc5if3e8Y
Hw, 1.3.2015.)

Resman, M. (2000). *Savjetodavni rad u vrtiću i školi*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor.

Silov, M. (1998). Stručni suradnici u školskom sustavu: konceptualna rasprava u formi odgovora na četiri pitanja. *Napredak*, 139(3), 336-347.

Sobota, I. (2011). Profesionalno usmjeravanje kao odgovor na zahtjeve vremena. U: Skupina autora, *80 godina cjeloživotnog profesionalnog usmjeravanja u Republici Hrvatskoj: Novi izazovi i pristupi*. Zagreb: Hrvatski zavod za zapošljavanje, 89-91.

Strugar, V. (2004). Učenički profesionalni interesi i upis učenika u srednju školu. *Napredak*, 145(4), 405-413.

Šnidarić, N. (2009). Školski pedagog i funkcija pedagoškog vođenja škole. *Napredak*, 150(2), 190-208.

Vukasović, A. (2001). *Pedagogija*. Zagreb: Hrvatski katolički zbor Mi.

Vuković, N. (2011). Izazovi školskom pedagogu. *Napredak*, 152(3-4), 551-568.

Vuković, N. (2006). Uloga školskog pedagoga u provedbi HNOS-a. *Napredak*, 147(3), 366-377.

Vuković, N. (2009.). Unapređivanje kvalitete rada školskog pedagoga. *Napredak*, 150(2), 209-223.

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2008). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.

PRILOZI

Prilog 1.

ANKETNI UPITNIK O ZADOVOLJSTVU IZBOROM STUDIJA

Poštovana kolegice / poštovani kolega,

pred tobom se nalazi anketni upitnik kojim želim doznati tvoja iskustva vezana uz provođenje profesionalne orijentacije tijekom tvog prethodnog školovanja i tvoje zadovoljstvo izborom studija.

Odluka o izboru zanimanja vrlo je važna u životu svakog pojedinca. Pri donošenju te odluke značajnu ulogu ima profesionalna orijentacija učenika, koja oduvijek zauzima jedan dio zanimanja pedagogije.

Podaci su u potpunosti anonimni. Sudjelovanje u anketi stvar je osobnog izbora, ali bi mi tvoji odgovori bili vrlo dragocjeni pri izradi istraživanja za moj diplomski rad na temu „Uloga pedagoga u profesionalnoj orijentaciji učenika i njihovo zadovoljstvo izborom studija“.

Hvala na sudjelovanju!

I. Opći podaci

Zaokruži stupanj obrazovanja koji si prethodno završio/la:

- a) gimnazija
- b) četverogodišnja škola
- c) trogodišnja škola
- d) ostalo _____ .

Studijska grupa: _____ .

Jesi li ranije studirao/la nešto drugo?

- a) Da.
- b) Ne.

Ako je tvoj odgovor potvrđan, koji je bio razlog tvoje odluke o izboru novog studija?

II. Drugi dio ankete odnosi se na tvoju odluku o izboru studija.

1. Je li ovaj studij bio tvoj prvi izbor na listi prioriteta željenih fakulteta?

a) Da.

b) Ne.

2. Kada si prvi puta počeo/la razmišljati o upisu ovog studija?

a) U osnovnoj školi.

b) Pred kraj osnovne škole.

c) U srednjoj školi.

d) Pred kraj srednje škole.

e) Oduvijek sam znao/la.

f) Nešto drugo _____ .

3. Kada si donio/la konačnu odluku o upisu ovog studija?

a) U osnovnoj školi.

b) Pred kraj osnovne škole.

c) U srednjoj školi.

d) Pred kraj srednje škole.

e) Oduvijek sam znao/la.

f) Nešto drugo _____ .

4. Zašto si odlučio/la upisati baš ovaj studij, a ne neki drugi?

5. Je li ti netko pomogao pri donošenju odluke o izboru studija?

a) Da.

b) Ne.

Ako je tvoj odgovor da, tko je to bio? (Možeš navesti više odgovora.)

Kao odgovor na sljedeće tvrdnje zaokruži ono što se odnosi na tebe.

6. Prije odabira željenog studija, informirao/la sam se o njemu.

a) Da.

b) Ne.

7. O željenom studiju informirao/la sam se (moguće je zaokružiti više odgovora):

a) samostalno

b) uz pomoć drugih

c) nisam se informirao/la.

8. Informacije o željenom studiju saznao/la sam (moguće je zaokružiti više odgovora):

a) na Internetu

b) iz različitih brošura i priručnika

c) od mojih poznanika

d) u školi

e) nešto drugo _____

f) nisam se informirao/la.

III. Treći dio ankete odnosi se na tvoja iskustva vezana uz provođenje profesionalne orijentacije tijekom tvog prethodnog školovanja.

Profesionalna orijentacija uključuje aktivnosti profesionalnog informiranja i savjetovanja, odnosno skup međusobno povezanih aktivnosti koje za cilj imaju strukturirano pružanje informacija i usluga, kako bi se omogućilo pojedincima i grupama, bilo koje dobi, da donesu prikladne odluke vezane uz vlastito obrazovanje i tranziciju na tržište rada (Gregurović, Lukić, 2014).

Kao odgovor na sljedeće tvrdnje zaokruži ono što se odnosi na tebe.

9. U mojoj školi provođena je profesionalna orijentacija učenika.

- a) Da.
- b) Ne.
- c) Ne znam.

10. Profesionalna orijentacija učenika provođena je:

- a) grupno
- b) individualno
- c) i jedno i drugo
- d) nije provođena.

11. Aktivnosti profesionalne orijentacije učenika provođene su:

- a) na tjednoj razini
- b) na mjesečnoj razini
- c) na razini polugodišta
- d) na godišnjoj razini
- e) nešto drugo _____
- f) nisu provođene.

12. Profesionalnu orijentaciju učenika provodio je (moguće je zaokružiti više odgovora):

- a) pedagog
- b) psiholog
- c) razrednik
- d) predmetni nastavnik
- e) netko drugi _____
- f) nije provođena.

13. Profesionalna orijentacija učenika provođena je (moguće je zaokružiti više odgovora):

- a) kao izvannastavna aktivnost
- b) na satu razredne zajednice
- c) kao međupredmetna tema
- d) u obliku individualnog savjetodavnog razgovora
- e) ostalo _____
- f) nije provođena.

14. U okviru profesionalne orijentacije, moja je škola organizirala (moguće je zaokružiti više odgovora):

- a) odlazak u instituciju Hrvatskog zavoda za zapošljavanje
- b) odlazak na pojedine fakultete
- c) dolazak gosta predavača iz pojedine institucije ili s fakulteta
- d) dijeljenje brošura ili priručnika
- e) ostalo _____
- f) nije provođena.

15. Jesu li ti informacije, usluge i savjeti, pruženi za vrijeme profesionalne orijentacije, pomogli u donošenju odluke o izboru studija?

- a) Da.
- b) Ne.
- c) Nije provedena.

16. Jesi li tijekom postupka profesionalne orijentacije saznao/la neke mogućnosti studiranja ili zaposlenja o kojima prije nisi razmišljao/la?

- a) Da.
- b) Ne.
- c) Nije provedena.

17. Ako je u tvojoj školi provedena profesionalna orijentacija, smatraš li da je bila korisna?

- a) Da.
- b) Ne.
- c) Ne mogu se odlučiti.

Obrazloži svoj odgovor.

18. Ako u tvojoj školi nije provedena profesionalna orijentacija, bi li volio/la da je?

- a) Da.
- b) Ne.

Obrazloži svoj odgovor.

IV. Četvrti dio ankete odnosi se na tvoj doživljaj uloge pedagoga u profesionalnoj orijentaciji učenika.

Za svaku od sljedećih tvrdnji, na ljestvici od pet stupnjeva, zaokruži stupanj pojavljivanja pojedine tvrdnje (1 = nikad, 2 = rijetko, 3 = ponekad, 4 = često, 5 = vrlo često).

19.	Pedagog/pedagoginja je održavao/la radionice na temu profesionalne orijentacije.	1	2	3	4	5
20.	Vodio/la sam individualni razgovor s pedagogom/pedagoginjom o mojim sposobnostima i vještinama.	1	2	3	4	5
21.	Pedagog/pedagoginja je organizirao/la gostujuća predavanja predstavnika pojedinih zanimanja (npr. književnika, liječnika, inženjera, sveučilišnih profesora i dr.).	1	2	3	4	5
22.	Pedagog/pedagoginja mi je bio/la na raspolaganju kada mi je bio potreban savjet u vezi mog daljnjeg školovanja.	1	2	3	4	5
23.	Pedagog/pedagoginja je održavao/la predavanja na kojima nas je informirao/la o mogućnostima nastavka školovanja.	1	2	3	4	5
24.	Pedagog/pedagoginja je provodio/la anketiranje u svrhu prikupljanja podataka o našim profesionalnim interesima i potrebama.	1	2	3	4	5
25.	Informacije o mogućnostima nastavka školovanja pedagog / pedagoginja nam je pružao/la u obliku tiskanih materijala (npr. letaka, brošura, knjiga i dr.).	1	2	3	4	5

V. Posljednji dio ankete odnosi se na tvoje zadovoljstvo izborom studija.

Za svaku od sljedećih tvrdnji, na ljestvici od pet stupnjeva, zaokruži stupanj slaganja sa sadržajem tvrdnje (1 = uopće se ne slažem, 2 = ne slažem se, 3 = niti se slažem, niti ne slažem, 4 = slažem se, 5 = potpuno se slažem).

26.	Pedagog/pedagogija je imao/la značajnu ulogu u mojoj profesionalnoj orijentaciji.	1	2	3	4	5
27.	Zadovoljan/na sam izborom studija.	1	2	3	4	5
28.	Odabrani studij u skladu je s mojim interesima.	1	2	3	4	5
29.	Kada bih ponovno upisivao/la studij, opet bih upisao/la ovaj.	1	2	3	4	5
30.	Odabrani studij odgovara mojim sposobnostima.	1	2	3	4	5
31.	Da mogu ponovno birati studij, studirao/la bih nešto drugo.	1	2	3	4	5
32.	Odabrani studij ispunio je moja očekivanja.	1	2	3	4	5